

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS

**LIETUVOS VIETŲVIŲ IDENTITETO
PANAUDOJIMAS JŲ DARNIAM VYSTYMUI**

**MOKSLO STUDIJA
2011**

Erika RIBAŠAUSKIENĖ, Diana ŠALENGAITĖ

Lietuvos vietovių identiteto panaudojimas jų darniam vystymui: Mokslo studija / Erika Ribašauskienė, Diana Šalengaitė. – Vilnius : Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2011. – 54 p. : iliustr., santr. angl.

(online) ISBN 978-9955-481-28-7

Recenzantai: prof. dr. Jonas Čaplikas, prof. dr. Alvydas Baležentis

Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
V. Kudirkos g. 18-2
LT-03105 Vilnius
tel. (8 5) 261 4525
faks. (8 5) 261 4524
el. p. laei@laei.lt
<http://www.laei.lt>

© 2011 Visos teisės priklauso Lietuvos agrarinės ekonomikos institutui
Cituoiant būtina nurodyti šaltinį ir interneto svetainės adresą
Autoriaus teisių apsaugota medžiaga

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	4
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	4
TYRIME VARTOJAMOS SĄVOKOS.....	5
SANTRAUKA.....	6
SUMMARY.....	7
ĮVADAS.....	8
1. VIETOVIŲ IDENTITETO IR JŲ VYSTYMOŠI SĄVEIKOS TEORINIS PAGRINDIMAS IR VERTINIMO SISTEMOS KONSTRAVIMAS.....	11
1.1. Vietvių identiteto sąvoka jų vystymosi kontekste.....	11
1.2. Vietovių identiteto ir jų vystymosi sąveikos vertinimo sistema.....	16
2. LEADER – VIETOVIŲ VYSTYMUISI UŽTIKRINTI.....	18
3. LEADER ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE PANAUDOJANT VIETOVIŲ IDENTITETĄ.....	26
3.1. Vietovių identitetas vietos plėtos strategijose 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu.....	27
3.2. Vietovių identitetas vietos plėtos strategijose 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu.....	30
SANTRUMPOS.....	36
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	37
LITERATŪRA.....	39
PRIEDAI.....	42
1 priedas. Vietos plėtos strategijose nustatyti prioritetai, skirti vietovių identitetui palaikyti ir panaudoti jų vystymuisi.....	42
2 priedas. Vietovės identiteto sąveiką su jos vystymuisi identifikuojančių veiklų pavyzdžiai.....	43
3 priedas. Vietos plėtos strategijose numatytos vietovės identiteto panaudojimo veiklos pagal atskiras VVG.....	44
4 priedas. VVG reprezentuojantys ženklai.....	54

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos vertinimo atvejai, vertinimo aspektai bei veiklos	17
2 lentelė. Kaimo vystymo scenarijai ir jų ypatumai	19
3 lentelė. LEADER įgyvendinimas ES	20
4 lentelė. LEADER įgyvendinimas Lietuvoje 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpiais	22
5 lentelė. Bandomųjų integruotų strategijų pasiskirstymas pagal temas 2004–2006 m.	27
6 lentelė. Projektų pasiskirstymas pagal tematiką 2004–2006 m.	28

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos bei ryšių atvejai.....	13
2 pav. LEADER metodo finansavimas 2007–2013 m., mln. eurų	20
3 pav. Pagrindiniai LEADER principai	22
4 pav. Bandomųjų integruotų strategijų teritorinis pasiskirstymas 2004–2006 m.	28
5 pav. Projektų pasiskirstymas pagal pareiškėjų veiklos pobūdį 2004–2006 m., vnt.	29
6 pav. VVG, pasirinkusios vietovės identiteto panaudojimą jos vystymuisi užtikrinančias veiklas 2007–2013 m. laikotarpiu, vnt.	31
7 pav. Prognozuojamas vietovių identiteto ir jų vystymosi sąveikos užtikrinimo lygis 2007–2013 m. laikotarpiu, proc.	34

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Vietos plėtros strategijose nustatyti prioritetai, skirti vietovių identitetui palaikyti ir panaudoti jų vystymuisi	42
2 priedas. Vietovės identiteto sąveiką su jos vystymuisi identifikuojančių veiklų pavyzdžiai	43
3 priedas. Vietos plėtros strategijose numatytos vietovės identiteto panaudojimo veiklos pagal atskiras VVG.....	44
4 priedas. VVG reprezentuojantys ženklai	54

TYRIME VARTOJAMOS SĄVOKOS

Europos Sąjungos teikiama parama kaimo plėtrai – pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programą finansuojamos priemonės.

Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa – Lietuvos parengtas ir ES Komisijos patvirtintas kaimo plėtros politikos planavimo ir įgyvendinimo dokumentas.

LEADER metodas – Europos Sąjungos kaimo plėtros politikos kryptis, skatinanti vietovių problemas nagrinėti holistiškai, o jų sprendimui ieškoti naujų būdų, kurie padėtų vietovėms tapti ar išlikti konkurencingoms, tinkamiausiai naudojant vietinius išteklius.

Priemonė – politikai įgyvendinti skirta pagalbos schema. Priemonėje nustatytos projektų, kurie gali būti finansuojami, taisyklės.

Programavimo laikotarpis – ES politikos sričių, jų tarpe ir kaimo plėtros politikos, daugiamečio planavimo ir įgyvendinimo instrumentas. Tyrime nagrinėjami 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. laikotarpiai.

Vietovės identitetas – vietinių išteklių visuma, kuria savarankiškai tvarko kiekviena teritoriškai organizuota bendruomenė ir kuri sudaro vidinį vystymosi potencialą.

Vietovės konkurencingumas – vietovės pajėgumas konkuruoti rinkos sąlygomis užtikrinant aplinkosauginį, socialinį bei kultūrinį tvarumą, pagrįstą bendradarbiavimu ir ryšiais tarp vietovių.

Vietovės vystymasis – vietinių išteklių mobilizacijos ir valdymo procesas siekiant sukurti bendruomenės gerovę.

Vietos plėtros strategija – dokumentas, kuriame pateikta vietos veiklos grupės misija, vietos socialinės ir ekonominės situacijos bei gyventojų poreikių analizė, plėtros vizija, prioritetai, tikslai, jų įgyvendinimo priemonės, veiklos sritys ir rekomenduojami veiksmai naudojant vietos išteklius, viešąją paramą ir telkiant vietos veiklos grupės, vietovės bendruomenių ir kitų gyventojų pastangas.

Vietos veiklos grupė – tai viešų ir privačių partnerių, atstovaujančių svarbiausiems vietos ekonominio ir socialinio gyvenimo veikėjams, įvairiems su aplinka, kultūrine ir socialine integracija susijusiems sektoriams ir asociacijoms ir kuriančių bendrą vietos plėtros strategiją bei novatorišką veiklą, sąjunga. Lietuvoje vietos veiklos grupė – tai ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio valdymo organas, turintis sprendimų priėmimo teisę, atstovauja įvairių vietos gyventojų interesams, t. y. ne mažiau kaip 50 proc. valdymo organų narių sudaro kaimo bendruomenių, socialinių ir kitų partnerių, taip pat jų asociacijų atstovai, iki 25 proc. – verslo atstovai ir iki 25 proc. – vietos valdžios atstovai.

IV kryptis – 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu kaimo plėtra įgyvendinama pagal keturias kryptis, kurias sudaro tarpusavyje derančių priemonių grupės. IV kryptis yra LEADER metodas.

SANTRAUKA

Teritorinis klausimas yra vienas pagrindinių ES struktūrinės politikos aspektų, kuris akcentuoja būtinybę strateginio planavimo procese atsižvelgti į vietovių privalumus, fizinių, žmogiškąjį ir socialinį kapitalą bei gamtinius išteklius. Taip pat vis dažniau pripažįstama, kad reikia skatinti tiesiogiai su plėtros procesu susijusių skirtingų valdžios lygmenų, organizacijų bei žmonių bendradarbiavimą, dialogą ir partnerystę tarp vietinių veikėjų.

Europos Komisijos komunikate – Žaliojoje knygoje dėl teritorinės sanglaudos – gvildinamas klausimas, kaip teritorinę įvairovę paversti privalumu. Teritorinė sanglauda traktuojama kaip visų ES vietovių darnaus vystymosi užtikrinimas ir siekis, kad jų gyventojai kuo geriau išnaudotų vietines ypatybes. Iš esmės tai būdas įvairovę paversti pranašumu, naudingu darniam visos ES vystymuisi. Juolab, kad vietovių konkurencingumas vis labiau priklauso nuo jos veikėjų gebėjimo kuo geriau panaudoti visus vietinius privalumus.

Teritorinis, o ne sektorinis požiūris į vietovių raidą sudaro LEADER pagrindą, kuris apibūdinamas kaip endogeninės kaimo plėtros metodas, leidžiantis kaimo plėtros politikoje vyrauti teritoriniam aspektui. Kintant kaimo vaidmeniui, vienodėjant kultūriniais kontekstams, vietovių identiteto kūrimas ir puoselėjimas įgyja ypatingą reikšmę kaip atpažinimo elementas, atskleidžiantis ir pabrėžiantis vietinius išskirtinumus bei privalumus, teigiamai veikiantis konkurencingumą bei patrauklumą, gyventojų gyvenimo kokybę.

Lietuvoje veikia 51 vietos veiklos grupė (VVG), kurių pastangomis kiekvienoje kaimo vietovėje yra diegiamos vietos plėtros strategijos. Siekiant įvertinti šios veiklos veiksmingumą bei formuluojant LEADER funkcijas ateities kaimo politikoje (po 2014 m.), tikslinga tirti, ar Lietuvoje LEADER metodas, panaudodamas vietovių identitetą kaip labai perspektyvų vietinį plėtros išteklių, kuria pridėtinę vertę.

Studijoje pateiktas vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos teorinis pagrindimas: išnagrinėta vietovės identiteto sąvoka jos vystymosi kontekste ir sukurta vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos vertinimo sistema; išanalizuota LEADER įgyvendinimo genezė ES ir Lietuvos patirtis įgyvendinant LEADER principus; remiantis parengta vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos vertinimo sistema įvertintas LEADER įgyvendinimas Lietuvoje 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu, panaudojant vietovių identitetą. Tam tikslui įvertintos visų VVG vietos plėtros strategijos. Parengtos išvados ir pasiūlymai.

Raktažodžiai: vietovės identitetas, vietovės plėtra, LEADER, vietos veiklos grupė, vietos plėtros strategija, kaimo plėtros politika, tvari plėtra.

SUMMARY

The Use of Local Identities for the Sustainable Development of rural areas in Lithuania

The territorial issue is one of the key aspects of EU structural policy, which emphasizes the need for a strategic planning process to take advantage of the location, physical, human and social capital and natural resources. It is also increasingly recognized the need to promote cooperation of different levels of government, organizations and people, as well as dialogue and partnership between local actors, directly linked to the enlargement process.

European Commission Communication – The Green Paper on territorial cohesion – addressed a question to the territorial diversity converting into strength. Territorial cohesion is seen as the promotion of sustainable development of all areas of the EU and as the objective for the inhabitants to make the best use of the local characteristics. In essence, this is a means of converting diversity into an advantage, which is useful for sustainable development across the EU. Especially, given the fact that local competitiveness increasingly depends on its actors' ability to make better use of their local advantages.

Territorial rather than sectoral position on local development is the core principal of the LEADER method, which is defined as an endogenous approach to rural development, allowing the domination of territorial dimension in the rural development policy. The changing role of the rural areas as well as diminishing differences between cultural contexts induce the development and fostering of local identity, which is gaining a special significance as an identifying element, finding and highlighting the local uniqueness and benefits, acting positively on the competitiveness, attractiveness, and quality of life.

In Lithuania 51 local action groups (LAGs) have introduced local development strategies in each rural area. In order to assess their effectiveness and formulate objectives for the LEADER in the future rural policy (after 2014), it is appropriate to investigate whether LEADER method produces any added value in Lithuania by using local identity as a very promising resource for local development.

The study presents a theoretical justification of the interaction of local identity and local development. The concept of local identity was examined in the context of local development and the system, assessing the interaction of local identity and local development, was designed. The study also analyzed the genesis of the LEADER implementation in the EU together with Lithuania's experience in implementing main principles of the LEADER. The implementation of the LEADER in Lithuania during 2007–2013 programming period was assessed applying earlier designed evaluation system to the local development strategies prepared by LAGs.

Key words: local identity, local development, LEADER, local action group, local development strategy, rural development policy, sustainable development.

IVADAS

Pastaruoju metu vis labiau išivyrėja naujos kaimo politikos kaitos tendencijos, numatančios poreikį peržiūrėti kaimo plėtros politiką ir formuoti ją remiantis nauja paradigma. Pagal šią naujai besiformuojančią kaimo plėtros paradigmą kaimo vietovės atlieka ne tik gamybinę funkciją, bet kartu vykdo ir papildomas funkcijas: saugo ir regeneruoja natūralų bei kultūrinį kraštovaizdį, kuria ir tinkamai eksploatuoja kaimo viešojo naudojimo infrastruktūrą ir kt. (Mačys, 2008). Tačiau tik gyvybingos ir konkurencingos kaimo vietovės gali užtikrinti šių funkcijų atlikimą, tuo pačiu metu tinkamai įgyvendinamos funkcijos užtikrina vietovių konkurencingumą regionų ar netgi valstybių lygmeniu. Tai rodo, kad taikant naują požiūrį, žemės ūkis praranda savo ypatingą reikšmę ir traktuojamas tik kaip viena iš svarbių kaimiškoje teritorijoje vystomų veiklų, tuo tarpu su kaimo plėtra ir konkurencingumu susiję socialiniai, kultūriniai bei gamtosauginiai klausimai tampa lygiaverčiais kaimo politikos formavimo orientyrais.

Kaip pagrindinis naujosios kaimo politikos paradigmos bruožas nurodomas perėjimas nuo šakinio, arba sektorinio, prie teritorinio, dar vadinamo „orientuoto į vietovę“ (angl. – *place-based*) požiūrio (Vidickienė, 2007). Teritorinio aspekto svarba pripažįstama jau seniai – tai vienas svarbiausių ES struktūrinės politikos aspektų, kuris pabrėžia būtinybę strateginio planavimo procese atsižvelgti į vietovių privalumus, fizinį, žmogiškąjį ir socialinį kapitalą bei gamtinius išteklius. Europos Komisijos komunikate Europos Tarybai, Europos Parlamentui, Regionų komitetui ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui – Žaliojoje knygoje dėl teritorinės sanglaudos – teritorinė sanglauda traktuojama kaip visų ES kaimo vietovių darnaus vystymosi užtikrinimas ir siekis, kad jų gyventojai kuo geriau išnaudotų vietines ypatybes (Žalioji..., 2008). Daugybė vietovėse kylančių problemų yra susijusios su skirtingais sektoriais, todėl joms veiksmingai spręsti būtinas integruotas metodas. Šiuo atžvilgiu teritorinės sanglaudos sąvoka apima ekonominį efektyvumą, socialinę sanglaudą ir ekologinę pusiausvyrą, o drauge formuojamą politiką, kurioje daugiausia dėmesio skiriama darniam vystymuisi. Kitaip tariant, teritorinis požiūris yra naudojamas kaip būdas įvairovę paversti pranašumu, naudingu darniam visos ES vystymuisi. Ypač atsižvelgiant į tai, kad vietovių konkurencingumas vis labiau priklauso nuo jos veikėjų gebėjimo kuo geriau pasinaudoti visais vietiniais privalumais.

ES LEADER pagrindą sudaro nebe sektorinis, o teritorinis požiūris į vietovių plėtrą. Ši programa apibūdinama kaip endogeninės kaimo plėtros metodas, sudarantis kaimo plėtros politikoje prielaidas vyrauti teritorinei plėtrai (Kaimo., 2007). LEADER inicijuojamų teritorinių projektų įgyvendinimo tikslas – vietiniu veikėjus ir institucijas išmokyti įvertinti supančią aplinką, imtis bendrų veiksmų, tarp sektorių sukurti tokius ryšius, kad būtų gaunama maksimali pridėtinė vertė, bendradrabiauti su kitų vietovių veikėjais. Skatinant vietinių veikėjų ir institucijų dalyvavimą viešojoje politikoje, visos

Europos teritorijoms sudaromos sąlygos kuo geriau pasinaudoti savo privalumais, drauge spręsti bendrus uždavinius, sutelktai naudotis bendros veiklos rezultatais ir bandyti pašalinti dėl administracinių kliūčių atsiradusią atskirtį (LEADER..., 2006). Tokiu būdu užtikrinamas tiesiogiai su vietovių raidos procesu susijusių skirtingų valdžios lygmenų, organizacijų bei žmonių bendradarbiavimas, dialogas ir partnerystė tarp vietinių veikėjų.

Vietinių gyventojų bendruomeniškumas, o ypač bendruomenės sugebėjimas išnaudoti vietovės privalumus yra pripažįstamas kaip reikšmingas teritorinio konkurencingumo veiksnys ir drauge su kitais, tradiciniais laikomais konkurencingumo veiksniais tokiais, kaip žemė, teritorija, gamtos ištekliai, darbo jėgos ir populiacijos dydis (Vazonis, 2010), tampa vietovės plėtros ištekliumi. Šiame kontekste išryškėja lokalinio, arba vietinio, savitumo ir išskirtinumo, sudarančio vietovės identiteto pagrindą, vaidmuo.

Nors per pastarąjį dešimtmetį globalizacija labai stipriai paveikė įprastą geografijos ir kultūros sampratą, atstumai tarp skirtingų pasaulio kraštų neteko savo reikšmės ir supanašėjo skirtingų šalių gyventojų gyvenimo būdas, požiūriai bei tradicijos, bet kartu išryškėjo poreikis išlaikyti ar iš naujo kurti lokalinį tapatumą, arba identitetą, kaip bendruomenę konsoliduojančią ir vietovės vystymąsi skatinančią priemonę. Šiandien vietinės kultūros geografinis kontekstas ryškiausiai atsiveria per turistų srautus. Į juos orientuojamasi kuriant architektūrą, interjerus, gaminant suvenyrus, stengiantis šalia etnografinių valgių sukurti originalius autorinius patiekalus, kuriems suteikiama vietovės kultūros simbolio vertė. Konkretios vietovės simboliais paverčiamas kraštovaizdis ir kultūrinis paveldas, o sąmoningai kuriami kryptingi mitai vietovės kultūrą pajungia ją ekonomikos plėtrai (Merkienė, 2007).

Vietovės identitetas, jos patrauklumas, išskirtinumas yra esminis elementas, formuojantis teigiamą teritorijos įvaizdį (Koschnick, 1987). Savo ruožtu teigiamas įvaizdis yra vienas iš svarbiausių vietovės išlikimo ir patrauklumo didinimo priemonių (Atkočiūnienė, 2010), kadangi jis padeda įgyti kitų vietovių gyventojų ir investuotojų palankumą, daryti didesnę įtaką politikos formuotojams įgyvendinant vietovės viziją ir tikslus, padeda diegti naujas, pozityvias vertybes, kurti pridėtinę vertę vietiniams produktams, paslaugoms, verslo aplinkai ir suteikia konkurencinį pranašumą. Vietovių patrauklumo palaikymas, unikalų pasiekimų ir pranašumų pristatymas bei panaudojimas jų konkurencingumui užtikrinti yra viena iš svarbiausių sąlygų gyvenimo kokybei jose gerinti, nes dažnai kaimo vietovės yra atokios, o kaimo plėtros veikėjai darniam vietovių vystymuisi skiria nepakankami dėmesio. Išsamus vietinių išteklių pažinimas ir gebėjimas sukurti ilgalaikes teritorinio konkurencingumo prielaidas tampa pagrindu vietovės gyvybingumui užtikrinti.

Taigi galima sakyti, kad kintant kaimo vaidmeniui, vienodėjant kultūriniais kontekstams, vietovės identiteto kūrimas ir puoselėjimas įgyja ypatingą reikšmę kaip atpažinimo elementas, atskleidžiantis ir pabrėžiantis vietovės išskirtinumus bei privalumus, teigiamai veikiantis konkurencingumą bei patrauklumą, gyventojų gyvenimo kokybę. Kartu su šiomis tendencijomis Lietuvoje įsibėgėja LEADER metodo įgyvendinimas – šiuo metu šalyje veikia 51 vietos veiklos grupė. Jų pastangomis kaimo vietovėse yra diegiamos vietos plėtros strategijos. Siekiant įvertinti šios veiklos

efektyvumą ir formuluojant LEADER viziją ateities kaimo politikoje (nuo 2014 m.), tikslinga ištirti, ar Lietuvoje LEADER metodas panaudodamas vietovių identitetą kaip labai perspektyvų vietovių raidos išteklių kuria pridėtinę vertę.

Mokslinė problema. Vietovės identiteto sąvoka yra inovatyvi socialinių tyrimų apibrėžtis, ypač kaimo plėtros politikos ir LEADER metodo įgyvendinimo kontekste. Iki šiol identiteto tyrimai buvo daugiau susiję su individo ar tautos tapatybės suvokimo ir raiškos aspektais, tuo tarpu vietovės identiteto tyrimai buvo labiau epizodiniai, tyrėjai dažnai rėmėsi skirtinga identiteto samprata.

Tyrimo objektas – LEADER metodo įgyvendinimas Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – įvertinti vietovių identiteto panaudojimą jų vystymuisi užtikrinti Lietuvoje įgyvendinant LEADER metodą.

Tyrimo uždaviniai:

- nustatyti vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos teorines prielaidas;
- sukurti šios sąveikos vertinimo sistemą;
- išanalizuoti LEADER metodo vaidmenį užtikrinant vietovių vystymąsi ES ir Lietuvoje;
- įvertinti, ar Lietuvos VVG parengtos vietos plėtros strategijos orientuotos į veiklas, skirtas vietovių identitetui panaudoti.

Tyrimo metu taikyti kokybiniai ir kiekybiniai moksliniai tyrimo metodai: atlikta sisteminė mokslinės literatūros ir dokumentų analizė, statistinės ir turinio analizės būdu apdorota vietos plėtros strategijose pateikta informacija, taip pat naudoti grafinio vaizdavimo, indukcijos ir dedukcijos bei palyginamo metodai.

Tyrimo laikotarpis: 2010 m. kovo – gruodžio mėn.

1. VIETŲVIŲ IDENTITETO IR JŲ VYSTYMO SI SĄVEIKOS TEORINIS PAGRINDIMAS IR VERTINIMO SISTEMOS KONSTRAVIMAS

1.1. Vietvių identiteto sąvoka jų vystymosi kontekste

XX amžiaus antroje pusėje (1963 m.) E. Eriksono apibrėžta identiteto sąvoka amžiaus pabaigoje tapo viena iš pagrindinių socialinių mokslų sąvokų. Į lietuvių autorių darbus socialinių mokslų srityje identiteto sąvoka įžengė paskutiniame praėjusio amžiaus dešimtmetyje ir dažnai vartojama tiesioginio vertinio – „tapatumo“ – pavidalu. Tačiau ir po ilgalaikių tyrinėjimų vietovės identiteto sąvoka mokslinėje literatūroje yra traktuojama nevienareikšmiškai ir neretai savitai interpretuojama.

Sociologijos žodynas identiteto sąvoką kildina iš lotyniškos šaknies *idem* (liet. – tas pats), įvardijančios tapatumą bei tęstinumą (Dictionary..., 1998). Paprastai daroma prielaida, kad identitetas sujungia tai, ką individas priskiria sau, laiko „savu“, arba „aš“, ir tai, ką individas nuo savęs atskiria, t. y. laiko svetimu sau ir suvokia kaip „kita“. Bendrąją prasme identitetu įvardijama žmogaus arba daikto savybių visuma, pagal kurią jis yra atpažįstamas, atskiriamas nuo kitų. Vadinasi, identitetas įgalina suvokti savo ypatumus, vertybes ir vietą kitų atžvilgiu.

Taip pat pripažįstama, kad identitetas – tai socialinės konstrukcijos, kurios tampa perprantamos ir įgyja galios tik socialinėje srityje (Čiubrinskas, 2005), todėl paprastai kalbama apie socialinį identitetą, pabrėžiant socialinę jo prigimtį ir atsiradimą iš nuolatinės sąveikos. Būdamas tiek individualiu, tiek kolektyviniu požymiu, socialinis identitetas atsiranda identifikacijos procese, kai individai kategorizuojami bei susiejami vieni su kitais (Kraniauskienė, 2004). Individualus identitetas išryškina visuomenės sąveikos rezultatai atskiro individo lygmenyje, o kolektyvinis, arba bendrasis, identitetas pirmiausia apibrėžia žmonių bendrumą. Kitaip tariant, jis apibūdina tai, kuo žmonės yra panašūs ir ką jie turi bendro: tam tikrų panašių ar vienodų fizinių ypatybių ar socialinių požymių bei praktikų visumą, kuri susiformuoja socialinėje sąveikoje (Kraniauskienė, 2004).

Vis dėlto kolektyvinis identitetas nėra laikomas vien socialinės sąveikos rezultatu ar baigtiniu reiškiniu – tai labiau socialinis vyksmas, procesas. Kolektyvinę tapatybę siūloma traktuoti kaip kompleksinį reikšmės suteikimo procesą, kai tapatybių konstravimui naudojamą statybinę medžiagą teikia istorija, geografija, biologija, produktyviosios ir reproduktyviosios institucijos, kolektyvinė atmintis ir asmeninės vaizduotės produktai ir kt. (Čiubrinskas, 2005). Tai reiškia, kad identiteto konstravimo procesui būtina tam tikra aplinka, savitas geografinis, istorinis ir kultūrinis fonas. Nuo šio fono priklauso, kaip asmuo (asmenys) save identifikuoja ir kuriai etninei arba politinei teritorijai galiausiai save priskiria. Taip kolektyvinė tapatybė įgauna teritorinio identiteto pavidalą, kuris iš prigimties yra hierarchinis (Kolosov et al, 2002) – asmuo dažniausiai suvokia save kaip vienu metu priklausančią tam tikrai valstybei, regionui ir vietovei.

Vietovės identitetas, būdamas viena iš teritorinio identiteto formų, pasireiškia per „ūkinių, religinių, kultūrinių saitų visumą, kai siekiant bendrų tikslų, svarbiu veiksmu kartu su ekonomika tampa jausminis ryšys su vietove, jos gamtine aplinka, lokaline, etnine, kultūros ir pilietine istorija ir visuomene“ (Merkienė, 2007). Toks ryšys skatina laikyti save bendruomenės nariu ir savo gerovę sieti su tos vietovės likimu. Todėl galima sakyti, kad vietovės tapatumas tuo pačiu metu yra ne tik kūrimo bei konstravimo objektas, bet ir pats pasižymi kuriamosiomis galiomis, kurios gali turėti svarų poveikį jos raidai. Verta pastebėti, kad iki šiol lokalumo aspektu identitetą tyrinėję mokslininkai mažai dėmesio skyrė jo ir vietovės vystymosi sąveikai.

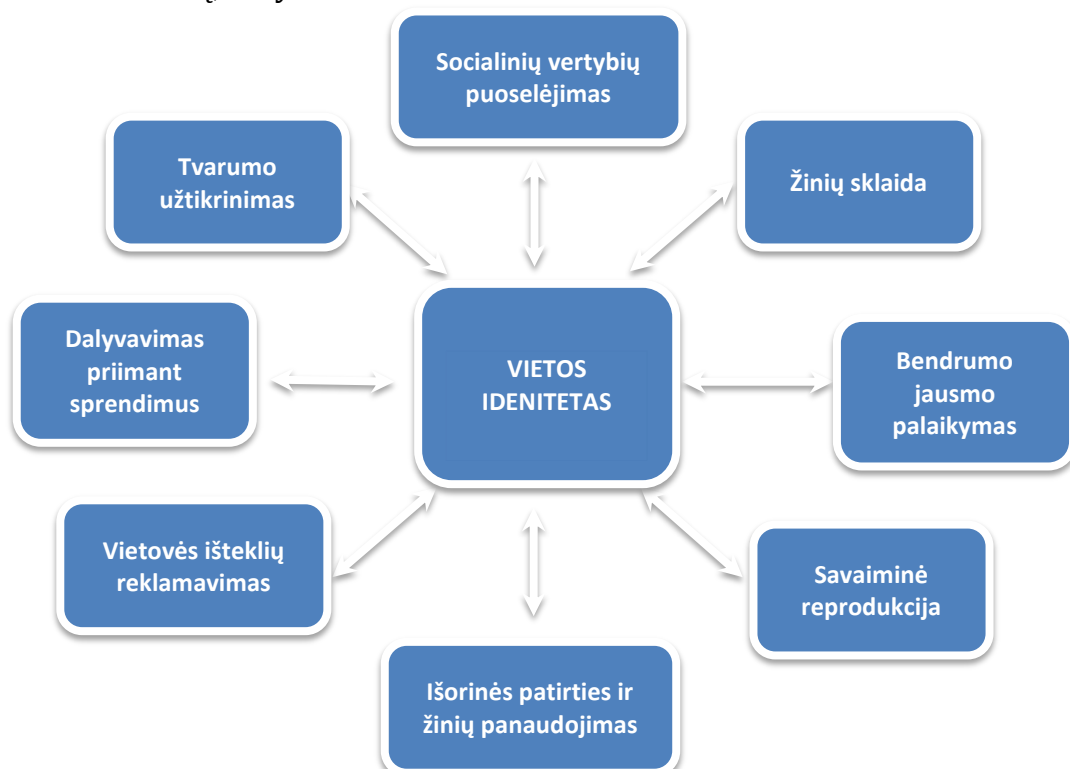
Vienas iš aspektų, į kurį kreipiami tokio pobūdžio tyrimai, yra vietovės plėtrai palankaus įvaizdžio formavimas. Viena vertus, vietovės identitetas, analizuojamas teritorijos įvaizdžio formavimo kontekste, traktuojamas kaip viena iš įvaizdžio formavimo pakopų ir apibrėžiamas kaip sąmoninga kultūros išraiška. Kitų tyrėjų identitetas pristatomas kaip vietovės socialinės padėties, gyventojų statuso, išsilavinimo, švietimo, finansinės padėties, bendravimo, bendruomeniškumo ypatumai, sudarantys vieną iš penkių vietovės įvaizdį kuriančių elementų (Atkočiūnienė, 2010). Nors teigiamas bei perspektyvus įvaizdis ir sudaro pagrindą vietovės konkurencingumui augti, tačiau savaime jos plėtros neužtikrina, todėl vietovės identiteto reikšmė šiuo atveju nėra visiškai atskleidžiama.

Vietovės identiteto vaidmuo kuriant vietovės pridėtinę vertę turėtų būti vertinamas platesniame kontekste, t. y. kaip kapitalas. Pirmiausia teritorijos kapitalas apima tai, kas sudaro vietovės turtą, – jos veiklą, kraštovaizdį, paveldą, technologinę patirtį – kuris, nors ir negali būti inventorizuojamas įprasta tvarka, atskleidžia savitus vietovės bruožus, kurie gali būti panaudoti jos vertei kurti (Kaimo..., 2007). Kai kuriose vietovėse tai pasireiškia jau beveik prarastų elementų, kurių galutinis sunykimas reikštų tolesnį vietovių identiteto silpnėjimą ir didėjančią anonimiškumą, atgaivinimu. Nors tai nereiškia, kad teritorijos kapitalą reikėtų sieti vien tik su istorija.

Ne mažiau svarbi, o galbūt netgi svarbesnė, yra kultūrinių vietovės ypatybių bei požymių visuma, kurią kai kurie autoriai įvardija kaip kultūrinį kapitalą. Pastarasis yra prilyginamas kitiems trims klasikinės ekonomikos teorijos išskiriamoms kapitalo tipams – fiziniam, žmogiškajam ir natūraliam kapitalui (Pruskus, 2005). Kultūrinis vietovės kapitalas egzistuoja dvejopu pavidalu – apčiuopiamu ir neapčiuopiamu. Viena vertus, jis yra materialus, sudaiktintas ir stebimas konkrečių meno kūrinų pavidalu. Į šį apčiuopiamą kultūros kapitalą dažniausiai įeina ir kultūros paveldas. Neapčiuopiamas, kitaip dar vadinamas nematerialus, kultūrinis vietovės kapitalas suprantamas kaip intelektualinis kapitalas, t. y. kaip idėjos, tikėjimai ir vertybės, kuriomis disponuoja ir kurias savitai interpretuoja atskiri individai ar jų grupės. Ekonominiu požiūriu, abi šios kapitalo rūšys yra turtas, padedantis kurti tiek kitas kultūrinės, tiek ekonomines vertybes. Vietovės savitumo kultūrinė vertė smarkiai padidina ekonominę jos vertę, o lokalinės kultūros išmanymas prisideda prie kultūros vertybių atpažinimo bei kryptingo jų panaudojimo (Merkienė, 2007). Kultūra atlieka strateginę vaidmenį konkurencingumo atžvilgiu ir yra naudojama gaminių (gėrybių) vertei padidinti. Šių gėrybių gamintojai savo gaminius pateikia su kultūrinių simbolių pagalba, o individai, įsigyjantys šiuos gaminius, renkasi juos dėl priežasčių, tiesiogiai ir netiesiogiai susijusių su identitetu.

Pripažinus, kad kultūra plačiąja prasme daro poveikį ekonomikai, kartu tenka konstatuoti, kad ji yra svarbus ekonomikos plėtros veiksnys. Kultūrinis vietovių kapitalas egzistuoja kaip kultūrinių gėrybių (kultūros produktų) ir paslaugų šaltinis, ir, siekdami asmeninių ar visuomeninių tikslų, individai ar bendruomenės gali valdyti šį kapitalą pritaikydami jį savo reikmėms. Anot Pruskaus, kultūrinio kapitalo, kultūrinio paveldo neigimas labai sumažina žmonių galimybes perimti apčiuopiamas ir neapčiuopiamas kultūros vertybes, reikalingas jų ekonominei veiklai (Pruskus, 2005). Galima teigti, kad vietiniai kultūriniai ištekliai ir bendrai vietovės identitetas gali būti labai naudingas jos plėtrai, jeigu tik bus tinkamai atpažintas, pritaikytas bei panaudotas. Kitaip tariant, turi būti užtikrinama vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveika.

Vieną iki šiol išsamiausių tyrimų, nagrinėjančių vietovės tapatumo ir jos vystymosi sąveiką, atliko italų mokslininkas F. Pollice. Pasak jo, kalbant apie vietovės plėtrą, labiau tinka vartoti vietovės (teritorinio) identiteto sąvoką, kadangi identitetas yra teritorializacijos proceso pasekmė, o vietovės bendruomenė susitapatina su materialiomis ir nematerialiomis šio proceso apraiškomis (Pollice, 2003). Šiuo atveju identitetas yra tapatinamas su išteklių sistema, kurią savarankiškai tvarko kiekviena teritoriškai organizuota bendruomenė ir kuri sudaro vidinį plėtros potencialą. Tokią sistemą savo ruožtu sudaro tiek materialūs ištekliai (erdvės teritorializacijos pasekmė), pavyzdžiui, vietiniai gaminiai ir netgi pati teritorijos organizacija, tiek nematerialūs ištekliai – verslumas, kultūros lygis, bendradarbiavimo įgūdžiai, elgesio etika ir kt. (Pollice, 2003). Taigi autoriaus pabrėžiama endogeninė, arba vidinė, vietovės plėtra iš esmės reiškia plėtrą, kuri yra paremta veiksnių, reprezentuojančių vietovės identitetą, aktyvinimu.

1 pav. Vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos bei ryšių atvejai

Šaltinis: sudaryta autorių pagal F. Pollice, „The Role of Territorial Identity in Local Development Processes“, 18–20th of September 2003.

F. Pollice savo studijoje išskiria aštuonis vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos bei ryšių atvejus (1 pav.).

Vietovės identiteto ir socialinių vertybių sąveika dažniausiai pasireiškia tuo, kad identitetas padeda dar labiau įtvirtinti vietai būdingas moralines bei elgesio vertybes. Kartais identitetas pats yra pagrįstas šiomis vertybėmis, kurias vietovės bendruomenė suvokia kaip materialią, apčiuopiamą savo kultūrinio ypatumo išraišką. Tokiame kontekste kultūrinis vietovės paveldas nebėra vien paprasčiausiu vienareikšmiu kodu pažymėta tapatumo konstrukcija, kaip pavyzdžiui, tautinė vėliava, himnas ar herbas. Atvirkščiai, jis vis dažniau naudojamas kaip simbolinis kapitalas, dėl kurio reikia rungtis (Čiubrinskas, 2005). Būtent socialinių vertybių turėjimas ir puoselėjimas leidžia individui ar bendruomenei pasinaudoti per ilgą laiką sukauptais kultūriniais ištekliais. Socioekonominiu lygmeniu šios vertybės ir jas reprezentuojantys simboliai leidžia tobulinti ekonominius santykius ir pirmenybę teikti pagrindines konkrečios vietovės ekonomines veiklas atstovaujančioms konkurencingo bendradarbiavimo formoms (Pollice, 2003), pavyzdžiui, klasteriams.

Vietovės identitetas taip pat prisideda prie iš kartos į kartą vykstančio žinių perdavimo proceso tobulinimo, *žinių, ypač nerašytų, sklaidos*. Egzistuoja vadinamasis „sentimentalus prisirišimas“ (*sentimental attachment*) prie vietovės sąlygotų žinių bei aiški tendencija eksploatuoti šį kognityvinį paveldą (Pollice, 2003).

Identiteto ir bendrumo jausmo ryšys, ko gero, atspindi sąveikos tarp vietovės identiteto ir jos vystymosi įkūnijimą. Bendrumo jausmas, skatindamas vietinius veikėjus pasirinkti (užmegzti) daugiašalius ir kooperacija pagrįstus santykius vietinėje aplinkoje, tarsi „sulipdo“ ekonominę-teritorinę sistemą (Pollice, 2003). Kaip jau minėta, jausminis ryšys su vieta, jos gamtine aplinka bei istorija tampa svarbiu veiksmu siekiant bendrų ekonomiškai naudingų tikslų. Siekdama šių tikslų ir vadovaudamasi bendrumo jausmu, vietovės bendruomenė gali labai priešintis ekonominių veiklų, turinčių didelę reikšmę vietovės identitetui, paskleidimui teritorinėse sistemose, t. y. perkėlimui į kitą tapatumą turinčias vietas. Toks priešininimas gali būti sėkmingas, nes bendruomenės vietiniams veikėjams daromas spaudimas yra daug veiksmingesnis nei bet kuriame kitame teritoriniame lygmenyje.

Identitetas ir savaiminė reprodukcija (self-reproduction). Galimą vietovės identiteto sąveiką su verslininkiškomis vietinėmis sistemomis atspindi vietovės ekonomikos veiklų savaiminės reprodukcijos procesai, kuriuos sąlygoja atpažinimo santykiai, jungiantys tipines produktyvias veiklas ir teritoriją (Pollice, 2003). Siekdamas išlaikyti tvarų ryšį, savaiminės reprodukcijos procesas privalo remtis kritišku ir inovatyviu modeliu bei produktyvių veiklų perinterpretavimu. Priešingu atveju anksčiau minėta tendencija galėtų sukelti vietovės ekonomikos imploziją, t. y. ji taptų kliūtimi. Kitaip tariant, turi nuolat vykti vietovės identiteto kūrimo ir perkūrimo procesas.

Iš pirmo žvilgsnio egzistuoja tam tikras terminologinis prieštaravimas tarp identiteto ir vystymosi sąvokų: identitetas suvokiamas kaip statiškas, arba nekintamas, konceptualus subjektas, tuo tarpu vystymasis (matyti vien iš apibrėžimo) yra dinamiškas. Taip yra dėl to, kad teritorinio identiteto išlaikymas pernelyg dažnai paverčiamas „muziejiniu“ identiteto per ilgą laiką sukurtų formų saugojimu. Taigi kyla

pagrįsta abejonė, koku būdu identitetas gali tapti pokyčių šaltiniu? Gali, nes „medžiaga“, iš kurios praeityje buvo konstruojamas identitetas, atskiri žmonės, socialinės grupės ir bendruomenės perdirba, pertvarko jos reikšmes, kad pastarosios atitiktų socialinius sprendimus ir kultūrinius projektus, išsiskiriusius konkrečioje socialinėje struktūroje bei erdvės ir laiko rėmuose (Čiubrinskas, 2005). Vietovės identitetas yra dinamiškas reiškinys, jis keičiasi laiko ir erdvės atžvilgiu taip pat kaip ir kiti teritoriniai komponentai bei pati teritorija. Galima sakyti, kad jis dinamiškas dėl to, kad yra nuolatinės sąveikos tarp tam tikros bendruomenės ir jos santykinės erdvės rezultatas.

Identitetas ir tinkamas išorinės patirties ir žinių panaudojimas. Vietinių veikėjų sistemos sugeba kurti pokyčiams skirtus elgesio kopijavimo mechanizmus, kurie pažangiai ir selektyviai gali prisitaikyti prie išorės paskatų. Tokių prisitaikymo, arba adaptacijos, mechanizmų vystymasis yra kritinio požiūrio į išorines žinias ir naujoves, pasekmė. Vis dėlto kritinis požiūris neturėtų būti tapatinamas su pokyčių trukdymu, o turėtų skatinti polinkį keistis. Stiprus vietovės identitetas sudaro sąlygas endogeninių inovacijų atrankai arba šių naujovių pritaikymui prie vietovės konteksto ypatumų (*inovacijų kontekstualizacija*) (Pollice, 2003). Taip vyksta todėl, kad būtent tapatybės jausmas nulemia kritinį požiūrį į naujoves: viena vertus, jis lėtina tokių naujovių priėmimą ir įdiegimą, o, kita vertus, leidžia vietiniams veikėjams tinkamai panaudoti teritorijos poreikius naujovėms diegti.

Identitetas ir vietovės išteklių reklamavimas. Endogeninę plėtrą parodo vietinių bendruomenių sugebėjimas reklamuoti / propaguoti teritoriją ir ypač tuos ribotus išteklius, kurie tuo pat metu yra ir diferencijavimo, arba išskirtinumo, elementas, ir konkurencinis pranašumas vietovės vystymosi planuose. Šių išteklių propagavimą sąlygoja ne tik tinkama vietinė kompetencija, bet ir vietinės bendruomenės dėmesingumas vietovės ištekliams, kuris tuo labiau paplitęs ir būdingas, kuo didesnė ištekliams priskiriama identiteto reikšmė (Pollice, 2003). Kultūrinė vietovės gerovė iš esmės yra identiteto matrica ir nurodo vietovės vystymosi strateginių bei prioritetinių veiksmų kryptį.

Identiteto ir politikos ryšys yra labai stiprus ir pasireiškia įvairiomis formomis, kurias tiesiog išvardyti nėra paprasta. Akivaizdžiausia tokio ryšio išraiška yra politinis sutarimas (*political consent*). Stiprus vietovės identitetas yra linkęs didinti sutarimo lygį politinėje arenoje vystymosi klausimais ir riboti polinkį į oportunistinį, prisitaikėlišką ar ideologinį elgesį (Pollice, 2003). Vietiniu lygmeniu efektyvaus valdymo modelio pasirinkimas priklauso nuo tapatybės jausmo išsigalėjimo lygio politiniame elgesyje. Politinėje arenoje apibrėžus plėtros tikslus ir strategijas, vietovės bendruomenė panaudoja juos aktyvaus dalijimosi keliu, kuris reiškia faktinę paramą šių tikslų įgyvendinimui. Skirtingų politinių grandžių sutarimas ir pritarimas nustatytiems tikslams yra labai svarbūs, kadangi pagrindiniai sprendimai dėl vietovės vystymosi priimami remiantis bendruomenių sukurta atitinkamos vietovės vizija. Apskritai vietovės vystymasis yra pagrįstas bendruomenės narių susidomėjimu ir dalyvavimu, nes būtent jie geriausiai žino, su kokiomis problemomis bei poreikiais susiduria jų vietovė, jie valdo daugelį vietinių išteklių, o jų įgūdžiai bei žinios yra pagrindiniai jos vystymosi šaltiniai (Ališauskas *et al*, 2007).

Identitetas ir tvarumas. Tapatybės jausmas vietovės mastu lemia sentimentalų prisirišimą prie tos vietovės kraštovaizdžio ir jos kultūrinių vertybių, jų saugojimą bei propogavimą. Išsaugojimas yra nukreiptas ne tik į materialius teritorijos bruožus, bet ir į nematerialius, tokius kaip moralinės ir kultūrinės vertybės, bei apskritai į visas vietovės ypatumo išraiškas. Tinkamai panaudojamas vietovės identitetas yra palankus tvarių plėtros modelių vystymui, kadangi tvari plėtra yra pagrįsta vietovės ypatumų propagavimu – didesnis bendruomenės dalyvavimas reiškia ir efektyvesnį vietinių išteklių populiarinimą (Pollice, 2003). Tokiu būdu gausėja bandymų vietinių gyventojų patirties pagrindu kurti archajinės lokalinės kultūros įvaizdį siekiant komercinių turizmo tikslų (Merkienė, 2007). Be to, vietovės vystymosi procesų „tvarumo“ negalima vertinti ar matuoti vien aplinkosauginiu požiūriu, jis turi būti vertinamas ir ekonomine bei kultūrine prasme. Nesirūpinimas natūraliais vietovės ištekliais ir neracionalus jų naudojimas gali sugriauti teritorinį, o drauge ir kultūrinį vietovės kapitalą, ir tokiu atveju vietovės ekonomika prarastų vieną iš svarbiausių savo augimo šaltinių.

Taigi galima teigti, kad vietovės identitetas jos vystymosi kontekste gali reikštis įvairiomis sąveikos formomis ir ryšiais, užtikrinančiais iš esmės visus sėkmingam vystymuisi būtinus elementus – tvarumą, bendradarbiavimą, tęstinumą ir kt. Visus šiuos elementus suvienyti leidžia tinkamas vietovės identiteto panaudojimas.

1.2. Vietovių identiteto ir jų vystymosi sąveikos vertinimo sistema

Siekiant įvertinti vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos tendencijas, kurias galima veikti valstybės politikos priemonėmis, konstruojama šios sąveikos vertinimo sistema remiantis daugelyje pasaulio šalių jau ne pirmus metus kuriamų vertinimo sistemų patirtimi. Konstruojant vertinimo sistemas, ilgą laiką buvo remiamasi tokiu principu: kuo daugiau stebimų sričių ir jas charakterizuojančių rodiklių, tuo geriau. Pastaruoju metu tokių sistemų reikalavimai keičiasi. Žinių visuomenėje itin svarbus tampa sugebėjimas identifikuoti ir rinkti aktualiausią informaciją, todėl vertinimo modeliuose buvo pradėta siekti trumpesnio rodiklių sąrašo, kuris kuo tiksliau ir išsamiau atsakytų į klausimą, kaip pasisekė panaudoti vertinamo objekto, subjekto, proceso sėkmės veiksnius ar įgyvendinti tikslus. Apibendrinti sėkmės veiksniai arba įgyvendinti tikslai dažniausiai ir laikomi svarbiausiais vertinimo rodikliais. Konstruojant aptariamą sistemą, parenkama keletas vertinimo aspektų (dažniausiai 3–8), ir jie laikomi pagrindiniais kriterijais, kurie lemia vertinamo objekto raidą, atitikimą strateginiams tikslams (LEADER metodo..., 2008).

Kadangi joks vertinimas neįmanomas be palyginimo, labai svarbu pasirinkti vertinimo etaloną. Sisteminiu požiūriu egzistuoja tik trys iš esmės skirtingi lyginimo tikslai: palyginti naujas rodiklių reikšmes su ankstesnėmis, t. y. įvertinti pokyčius per tam tikrą laiką; palyginti pasiektus rodiklius regioniniu aspektu (palyginti su kitomis ES šalimis, atskirais administraciniais – teritoriniais vienetais, su atskirais vietos

plėtros veikėjais – vietos veiklos grupėmis); pasiektus rezultatus palyginti su planinėmis užduotimis arba nustatytais standartais ir pan. (LEADER metodo..., 2008).

Konstruojant vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos vertinimo sistemą, remtasi teorijomis, akcentuojančiomis holistinę požiūrį į vertinamą objektą. Šių teorijų autoriai argumentuotai pabrėžia, kad siekiant sukurti efektyvią vertinimo sistemą, visų pirma reikia atsižvelgti į vertinamo objekto specifiką (Chen, 1990; Shadish, 1991). Taigi išskiriami tokie pagrindiniai vertinimo sistemos elementai (Shadish, 1991): vertinamo objekto specifika, vertinimo kriterijai, vertinimo rezultatų panaudojimas ir vertinimo metodai.

Šiame tyrime vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos užtikrinimo sėkmės veiksniais laikytini galimi minėtos sąveikos atvejai ir veiklų, padedančių palaikyti tokios sąveikos atvejus, raida (1 lentelė).

1 lentelė. Vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos vertinimo atvejai, vertinimo aspektai bei veiklos

VIETOVĖS IDENTITETO IR JOS VYSTYMO SI SĄVEIKA		
Atvejai	Užtikrinantys aspektai	Identifikuojančios veiklos
SOCIALINIŲ VERTYBIŲ PUOSELĖJIMAS	Kultūrinių ypatumų puoselėjimas	Kultūrinių renginių organizavimas, tradicinio meno puoselėjimas
ŽINIŲ SKLAIDA	Kognityvinio paveldo, nerašytinių žinių sklaida	Nematerialaus paveldo puoselėjimas
BENDRUMO JAUSMO PALAIKYMAS	Ekonominių veiklų, svarbių vietovės identitetui, puoselėjimas savo vietovėje	Tradicinių amatų plėtra
SAVAIMINĖ REPRODUKCIJA	Vietovės identiteto, kaip dinamiškos sąveikos tarp bendruomenės ir teritorijos, (per) kūrimas	Saviveiklinių meno kolektyvų veiklos, kūrybinių dirbtuvių organizavimas, kultūros paveldo objektų pritaikymas šiuolaikiniams poreikiams
IŠORINĖS PATIRTIES IR ŽINIŲ PANAUDOJIMAS	Naujovių adaptavimas prie vietovės sąlygų	Tarpterritoriniai ir tarptautiniai bendradarbiavimo projektai
VIETOVĖS IŠTEKLIŲ REKLAMAVIMAS	Vietovės ir ypač jos išskirtinių, ribotų išteklių reklamavimas	Leidinių, vietovę identifikuojančio ženklo ir kitos informacinės reklaminės medžiagos rengimas
DALYVAVIMAS PRIIMANT SPRENDIMUS	Bendruomenės dalyvavimas priimant su vietovės plėtra susijusius sprendimus	Bendruomeniškumo stiprinimas, vietovės gyventojų įtraukimo į viešąjį gyvenimą skatinimas
TVARUMO UŽTIKRINIMAS	Bendruomenės įsitraukimas į vietovės gamtinių, istorinių, kultūrinių išteklių populiarinimą	Vietinio turizmo, vietinių paslaugų rinkodaros plėtra, vietovės prekės ženklo kūrimas

Sudaryta autorių.

Parenkant vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos atvejų vertinimui tikslingus rodiklius, be bendrųjų vertinimo sistemos konstravimo principų, vadovautasi ir ES Bendros kaimo plėtros programų priežiūros ir vertinimo sistemos teikiamomis rekomendacijomis.

2. LEADER – VIETŪVIŲ VYSTYMUISI UŽTIKRINTI

ES šalyse kaimo plėtra ne iš karto išsiskyrė į santykinai savarankišką sritį ir ne iš karto tapo išskirtinio dėmesio reikalaujančiu viešosios politikos objektu. Išskirtinės plėtros strategijos formavimas tiesiogiai susijęs su ES BŽŪP pokyčiais. Pirmieji BŽŪP pokyčiai, vėliau peraugę į reformą, netiesiogiai buvo susiję su kaimo, kaip savarankiško plėtros subjekto, reabilitavimu. Patenkinus žemės ūkio produkcijos poreikius, iškilo naujų poreikių, susijusių su jos kokybe, aplinkosaugos reikalavimais, kraštovaizdžio kokybe ir pan. Jau 1988 m. pasirodžiusioje ES Komisijos ataskaitoje „Kaimo ateitis“ buvo raginama keisti požiūrį į kaimo funkcijas (The Future..., 1988). Dokumente buvo suformuluotas kaimo plėtros strategijos poreikis ir atkreiptas dėmesys į tai, kad Europos kaimo vietovės plėtros potencialas skiriasi. Dokumentas taip pat ragino ieškoti naujų kaimo plėtros galimybių ir skatino į kaimo plėtros procesus įtraukti pačias kaimo bendruomenes. Komisija ataskaitoje nubrėžė aiškia ribą, kurios vienoje pusėje liko kaimas, kaip kitų sugalvotų idėjų ir technologijų įgyvendintojas, o kitoje pusėje atsirado kaimas, kaip nuolatinės, tvarios plėtros, apimančios aplinkos, ūkio, socialinius ir kultūrinius aspektus, subjektas (Poviliūnas, 2002). Taigi po žemės ūkio modernizacijos ir intensyvinimo laikotarpio pastaraisiais dešimtmečiais ES kaimo vietovėse įgyvendinamas naujas kaimo plėtros scenarijus. Jo esmė – naujų konkurencingumo formų, apimančių visas veiklas, paieška (Kaimo..., 2007). Taip teritorija tampa visų plėtros strategijų pagrindu, o kaimo plėtros politika – vis svarbesne BŽŪP dalimi (2 lentelė).

Naujojo scenarijaus atsiradimui svarbią reikšmę turėjo LEADER, kuris kaip viena iš Bendrijos iniciatyvų, finansuojamų ES struktūrinių fondų lėšomis, pradėtas taikyti 1991 metais. Jo paskirtis atitiko ES kaimo plėtros politikos principus. Be to, LEADER akcentuojama, kad plėtojant politikos priemones, visų pirma dėmesys kreiptinas į kaimo vietovių bei kraštovaizdžio įvairovę, vietos ypatumų gausą pripažįstant, kad tai yra didžiausias ES kaimo vietovių turtas. LEADER padedant integruotai sprendžiant ekonomikos, socialines ir aplinkos problemas, siekiama skatinti tvarų Europos kaimiškųjų vietovių vystymąsi (LEADER metodus..., 2006).

LEADER – tai inovatyvi ir dinamiška ES kaimo plėtros politikos priemonė. Nuo įgyvendinimo pradžios išskiriami keturi LEADER įgyvendinimo etapai: Leader I (1991–1993 m.), LEADER II (1994–1999 m.), LEADER+ (2000–2006 m.), LEADER metodus (2007–2013 m.).

2 lentelė. Kaimo vystymo scenarijai ir jų ypatumai

Scenarijaus tipas	Politikos tipas	Numatomas poveikis	Poveikio trukmė
Žemės ūkio modernizavimas ir intensyvinimas	Sprendimas dėl paramos priimtas nacionaliniu lygmeniu	Atskirų žemės ūkio sektorių konkurencingumo didinimas, kaimo gyventojų skaičiaus mažėjimas	Vidutinės trukmės poveikis
Žemės ūkio veiklos subsidijavimas	Subsidijos ūkininkams ir kitoms gyventojų grupėms	Ne konkurencingumo, o veiklos ir bendruomenių rėmimas, priklausomybė nuo viešojo finansavimo	Greitas poveikis
Teritorinis konkurencingumas	Teritorinis požiūris, konkrečioje vietovėje integruojantis plėtros veikėjus, vietinius išteklius ir viešosios paramos priemones	Laiapsniškas kaimo vietovių atgaivinimas ir restruktūrizacija, naujų kaimo vietovių funkcijų poreikis	Ilgalaikis poveikis

Šaltinis: Kaimo vietovių teritorinis konkurencingumas (2007).

Minėtais laikotarpiais valstybėse narėse ir jų regionuose buvo vykdomos pavienės LEADER programos, finansuojamos ES lygmeniu. Nuo 2007 m. LEADER metodas įtrauktas į bendrąją ES kaimo plėtros politiką lygiomis teisėmis su kitomis pagrindinėmis kaimo vystymo kryptimis ir yra neatsiejama kaimo plėtros politikos dalis.

Patirtis parodė, kad LEADER sudaro sąlygas atsirasti socialinėms naujovėms, novatoriškiems kaimo problemų sprendimams, kurie inicijuojami stiprėjančių kaimo bendruomenių (Poviliūnas, 2002). LEADER metodas taip pat skatina kaimo vietoves ieškoti naujų būdų, kaip joms tapti ar išlikti konkurencingoms, kaip geriausiai panaudoti turimus išteklius ir ypač vietovės identitetą, kuris suteikia papildomų galimybių tiems naudos gavėjams, kurie pagal kitas kaimo vystymo programas neretai negauna jokios pagalbos arba jos gauna nedaug, t. y. paramos kultūrai, natūraliai aplinkai gerinti, architektūros paminklams ir paveldo pastatams restauruoti, kaimo turizmui, gamintojų ir vartotojų ryšiams gerinti ir pan. Be to, taikant LEADER, kaimo problemos nagrinėjamos holistiškai, t. y. kaimo vystymo ekonominiai, socialiniai, gamtiniai, kultūriniai aspektai nagrinėjami kaip nedaloma visuma, ir jiems taikomos specialiai sukurtos politikos priemonės (LEADER metodas..., 2006).

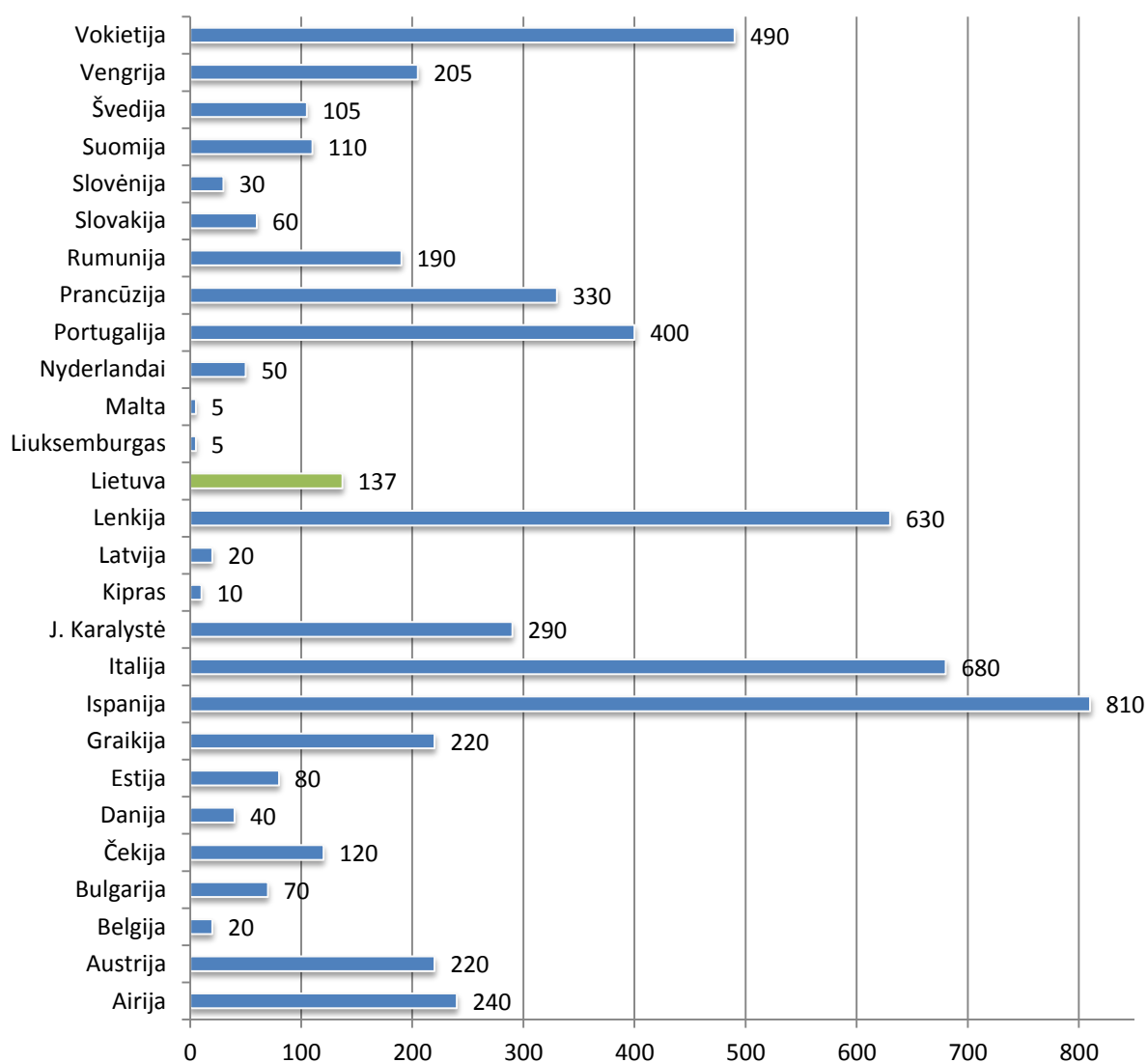
Nuo 1991 m., arba LEADER taikymo pradžios, plėtėsi ES teritorijos dalis, kurioje taikomas LEADER, kūrėsi vis daugiau VVG, augo ir LEADER skiriamas finansavimas (3 lentelė).

2010 m. ES šalių narių kaimo vietovėse veikė daugiau kaip 2000 VVG. Taigi, nuo LEADER įgyvendinimo pradžios VVG skaičius išaugo beveik 10 kartų, o finansavimas – 2,6 karto. LEADER metodui įgyvendinti valstybėms narėms skirtų lėšų paskirstymas pateiktas 2 paveiksle.

3 lentelė. LEADER įgyvendinimas ES

LEADER etapai	VVG skaičius, vnt.	Teritorija, kurioje taikomas metodas, km ²	ES finansavimas, mln. eurų
LEADER I	217	367 000	442
LEADER II	906	1 375 144	1 755
LEADER+	893	1 577 386	2 105

Šaltinis: Europos Komisija.

2 pav. LEADER metodo finansavimas 2007–2013 m., mln. eurų

Šaltinis: Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas (2010). Liuksemburgas, Europos audito rūmai. Specialioji ataskaita Nr. 5.

2004 m. Lietuvai tapus ES nare, taip pat atsivėrė galimybės pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama kaimo plėtrai ir kartu su visomis ES valstybėmis narėmis siekti vieno svarbiausių ES tikslų – ekonominės ir socialinės sanglaudos. Viena iš priemonių, padedančių pasiekti šiuos tikslus, buvo LEADER+ pobūdžio priemonė, kuri ES senosiose šalyse tuo metu buvo įgyvendinama kaip trečiasis LEADER etapas. LEADER+ įgyvendinimui Lietuvoje 2004–2006 m. buvo skirta 9,4 mln. Lt. Be to, 2004–2006 m. laikotarpiu buvo nuspręsta taikyti abiejų Europos Komisijos LEADER+ iniciatyvos įgyvendinimo alternatyvų suderintą modelį: taikant šį modelį, parama buvo skiriama LEADER įgyvendinimui reikalingiems įgūdžiams ir administraciniais gebėjimams ugdyti, vietos plėtros strategijoms parengti ir joms įgyvendinti.

Realios galimybės įgyvendinti inovacinį kaimo plėtros modelį paskatino Lietuvoje kurti VVG, ir jau 2004 m. buvo įregistruotos 29 VVG, kurios aktyviai kreipėsi paramos tiek įgūdžių, administracinių gebėjimų ugdymui, tiek bandomųjų integruotų strategijų rengimui. Visos 29 VVG paramą gavo, 27 iš jų parengė bandomąsias integruotas strategijas. Konkurso būdu buvo atrinkta 10 VVG bandomųjų integruotų strategijų, kurių įgyvendinimui skirta ES parama siekė iki 0,5 mln. Lt kiekvienai.

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu LEADER Lietuvoje iš bandomosios priemonės virto visose ES šalyse narėse taikomu metodu. LEADER principai išliko tie patys, išaugo tik jų svarba ir mastai, kadangi ES valstybėms suteikta teisė pačioms pasirinkti kaimo vystymo priemones, kurias įgyvendinant būtų taikomas LEADER metodas. Lietuva pasirinko LEADER metodą taikyti įgyvendinant trečios ir ketvirtos KPP krypties priemones. Trečios krypties priemonėmis bus siekiama didinti užimtumo kaime galimybes, kurti alternatyvius kaimo gyventojų pajamų šaltinius, gerinti gyvenimo sąlygas, t. y. fizinę kaimo infrastruktūrą, ugdyti kaimo gyventojų gebėjimus užsiimti alternatyvia veikla ir didinti kaimo aplinkos patrauklumą. Ketvirtos krypties priemonės padės spręsti savivaldybių ir kaimo bendruomenių tarpusavio pasitikėjimo ir partnerystės ryšių, finansinių šaltinių vietos organizacijų veiklai remti, paraiškų rengimo ir projektų kūrimo patirties trūkumo, nepakankamo gebėjimo naudotis pažangiomis informacinėmis technologijomis problemas. Parama pagal minėtą kryptį teikiama VVG, turinčioms patvirtintą vietos plėtros strategiją. Joms įgyvendinti skiriama 93 proc. visų KPP 4 krypties priemonėms įgyvendinti skirtų lėšų. Taip pat numatyta remti tarptautinį ir tarptautinį bendradarbiavimą bei veiklas, skirtas vietos plėtros strategiją įgyvendinantiems asmenims mokyti, konsultuoti bei galimų vietos projektų teikėjų gebėjimams ugdyti, jų aktyvumui skatinti. 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu LEADER metodą Lietuvoje įgyvendina 51 VVG, dažniausiai teritoriškai susiformavusi savivaldybių pagrindu (4 lentelė).

LEADER pokyčiai Lietuvoje, lyginant du pastaruosius programavimo laikotarpius, rodo šio inovatyvaus kaimo plėtros modelio svarbos augimą. 2007–2013 m., palyginti su 2004–2006 m., VVG skaičius Lietuvoje išaugo beveik 2 kartus, įgyvendinamų vietos plėtros strategijų skaičius – 5, o finansavimas – net 50 kartų.

4 lentelė. LEADER įgyvendinimas Lietuvoje 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. programavimo laikotarpiais

Rodikliai	2004–2006 m.	2007–2013 m.
VVG skaičius, vnt.	29	51
Įgyvendinamų strategijų skaičius, vnt.	10	51
Skirtas finansavimas, mln. Lt / proc. nuo kaimo plėtros priemonėms įgyvendinti skirtų lėšų	9,4	473
Įgyvendinamų strategijų pobūdis ir temos	Bandomasis pobūdis, strategijos skirtos 4 temoms įgyvendinti	Visuotinis pobūdis, strategijos skirtos įgyvendinti KPP III ir IV krypties priemonėms

Sudaryta autorių pagal ŽŪM ir NMA duomenis.

Įgyvendinant LEADER, ES šalyse užtikrinamas visų jį sudarančių septynių pagrindinių principų, kaip nedalomos visumos, įgyvendinimas (3 pav.).

3 pav. Pagrindiniai LEADER principai

Šaltinis: LEADER metodas. Pagrindai (2006). Europos Komisija.

Visų pirma įvairios kaimo regionams būdingos *partnerystės*, tokios, kaip kaimo bendruomenė, VVG, nevyriausybinės organizacijos, tampa pagrindinėmis veikimo formomis, diegiančiomis naujoves. Siekiant inicijuoti naujoves, struktūrinius pokyčius kaimo regionuose, vis svarbesnis tampa perėjimas nuo „buvimo veikėju“ prie „buvimo partneriu“. Partnerystė tampa kaimo vietovių darnios plėtros atspirties tašku, nes buvimas partneriu, t. y. buvimas organizacijos dalimi, sąlygoja bendro požiūrio, kuris pirmiausia vertina kaimo žmogų ir jo aplinką, suradimą ir bendros tapatybės pripažinimą (LEADER metodas..., 2006). Daugeliu atveju ilgai vyravusios sektorinės ir „iš viršaus į apačią“ nukreiptos strategijos lėmė dinamikos stoką kaimo vietovėse. Įgyvendinant LEADER metodą, partnerystė įgauna VVG statusą, o pagrindinė valdymo perdavimo VVG priežastis ta, kad šios grupės veiksmingiau skatins vietos iniciatyvą negu egzistuojančios administracinės struktūros. VVG, kuri nėra nei viešoji, nei privati institucija, yra viena iš originaliausių ir svarbiausių LEADER idėjų, galinti daryti didelę įtaką institucinei ir politinei pusiausvyrai vietovėje.

Galima teigti, kad Lietuvoje partnerystės principas pradėtas įgyvendinti dar 2000 m., ėmus sparčiai kurtis kaimo bendruomenėms. Kaimiškųjų bendruomenių sąjūdis apėmė visą Lietuvą. 2000 m. registruota buvo 10 kaimo bendruomeni, o 2007 m. jų skaičius pasiekė 1300. Pagrindinės priežastys, lemiančios kaimo bendruomenių aktyvumą – konstruktyvus atsakas į kaimo bendruomenių socialinę atskirtį, taip pat lūkesčiai, susiję su ES finansine parama. Nuo 2004 m., pradėjus Lietuvoje įgyvendinti ES kaimo plėtros politiką, o kartu ir LEADER, kaimo partnerystės įgavo VVG statusą. Jų veikla jau apima visas Lietuvos kaimiškąsias vietoves.

VVG, įgyvendindamos *principą „iš apačios į viršų“*, sudaro prielaidas vietinių veikėjų aktyviam bendradarbiavimui ir įsitraukimui į vietovės vystymosi procesus. Taikant šį principą, vietiniams gyventojams ir organizacijoms suteikiama galimybė dalyvauti formuojant ir įgyvendinant vietovės politiką, patiems inicijuoti permainas ir aktyviai jas įgyvendinti. Principas „iš apačios į viršų“ užtikrina, kad į problemų identifikavimą ir jų sprendimą bus įtraukti visi bendruomenės nariai, galintys pasiūlyti sprendimo būdus, pagrįstus betarpišku vietovės problemų bei galimybių suvokimu. Šiuo principu paremta vietos plėtros strategija geriau atspindi realią kaimo situaciją, vietinių gyventojų poreikius ir lūkesčius, ribotų išteklių sąlygomis išskiriami vietovės vystymo prioritetai. Strategija tampa priimtinesnė ir suprantamesnė kaimo gyventojams. Kadangi įvairios vietovės turi skirtingus išteklius ir spęstinas problemas, centralizuotas sprendimų priėmimas tampa netinkamas arba nepakankamas, nes tokiu būdu neįmanoma įvertinti ir atsižvelgti į vietovės ypatumas (LEADER metodas..., 2006). Principas „iš apačios į viršų“ – tai alternatyva tradicinių strateginio planavimo priemonių, kurios dažniau būna nukreiptos „iš viršaus į apačią“, alternatyva. Kad minėtas principas būtų veiksmingas, jį reikėtų taikyti konkrečioje vietovėje, kurioje gyventojai gerai pažįsta vieni kitus, gali lengvai susitikti ir dalyvauti priimančiam sprendimui. Dėl šios priežasties principas „iš apačios į viršų“ yra susijęs su teritoriniu požiūriu.

Lietuvoje minėtas principas visų pirma buvo įgyvendinamas rengiant vietos plėtros strategijas pagal strateginio planavimo metodiką, kurioje vienas iš esminių etapų – vietinių gyventojų poreikių nustatymas, dažniausiai taikant anketavimo,

interviu metodus, rečiau – konsultacijas dėl pasirinktų prioritetų, priemonių, informaciją skelbiant viešai (Vietos plėtros..., 2006). Taip vietiniams gyventojams buvo suteikta galimybė sukurti detalią vietovės viziją, įvertinti vidinius išteklius, galimas grėsmes ir galimybes, nustatyti vietovės vystymo galimybes, išskirtinumą ir konkurencingumo lygį kitų vietovių atžvilgiu. Kartu buvo ugdomas vietinių gyventojų sutelktumas ir organizuotumas. Be to, Lietuvoje finansuojamas tik tų vietos plėtros strategijų įgyvendinimas, kurioms, jas viešai aptarus ir VVG teritorijoje registruotų kaimo bendruomenių atstovams balsuojant už jos patvirtinimą atviru balsavimu ar atlikus rašytinę visų VVG teritorijoje registruotų kaimo bendruomenių apklausą dėl strategijoje numatytų prioritetų, tikslų, jų įgyvendinimo priemonių, pritarė ne mažiau kaip pusė VVG teritorijoje registruotų kaimo bendruomenių (Dėl vietos plėtros..., 2007).

Integruoto požiūrio principas sprendžia ne atskirų sektorių problemas, o sudaro prielaidas rengti skirtingų sektorių plėtrą jungiančią vietos plėtros strategiją. VVG rengiamos vietos plėtros strategijos yra daugiasektorinio pobūdžio, geba sujungti ekonomikos, socialinio, kultūros ir aplinkos sektorių veiklas. Šių sektorių bendradarbiavimas leidžia surasti kokybiškai naujus sprendimus ir kuria naują pridėtinę bendros veiklos vertę (LEADER metodas..., 2006).

Siekiant *įvairių sektorių bendradarbiavimo*, Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, VVG sprendimus dėl vietovės vystymo priima valdymo organas, atstovaujantis įvairių VVG teritorijos gyventojų interesus, t. y. ne mažiau kaip 50 proc. VVG valdymo organo narių sudaro kaimo bendruomenių, socialinių ir kitų partnerių, taip pat jų asociacijų atstovai, iki 25 proc. – verslo atstovai ir iki 25 proc. – vietovės valdžios atstovai (Dėl vietos plėtros..., 2007).

Taikant LEADER metodą, siekiama surasti naujus, originalius problemų sprendimus – sukaupia gerą patirtimi, naujomis idėjomis dalytis nacionaliniu bei tarptautiniu lygmeniu. Įgyvendinant LEADER, naujovių perdavimą siekiama palengvinti kuriant *tinklus* ir remiant *tarptautinį bendradarbiavimą*, kurie užtikrina informacijos sklaidą ir patirties mainus. Tokiu būdu mažinama VVG izoliacija ir gausinama joms prieinama informacija bei jos šaltiniai, didinama kompetencija, sudaromos didesnės galimybės produktams ir paslaugoms realizuoti. Taip pat sudaroma duomenų bazė, reikalinga informacijos ir naujoviškų veiklų analizei, siekiant skatinti gerosios patirties mainus tarp atskirų kaimo vietovių (LEADER metodas..., 2006). Be to, dirbant tinkluose susiejami įvairių sektorių subjektai, padedama įveikti atskirų kaimo vietovių atskirtį.

Patirties perdavimas taip pat laikytinas *naujoviškumo* principo elementu. Naujoviškumu pasižyminčių LEADER projektų tikslas – didinti vietovės išteklių vertę; įgyvendinti veiklas, kurios nebuvo įtrauktos į kitas strategijas; siūlyti naujus kaimo vietovių silpnybių ir grėsmių pašalinimo sprendimus; diegti technologines naujoves (Pridėtinė..., 2007). LEADER dažniausiai finansuoja priemones, kurių nefinansuoja kiti paramos instrumentai, taigi parama koncentruojama į nematerialias investicijas, materialiąsias paliekant kitoms programoms. LEADER remia sektorius, kurie, iš vienos pusės, paprastai ES paramos lėšomis finansuojami mažiausiai, iš kitos pusės, labiausiai susiję su vietovės identitetu: kultūros, gamtinės aplinkos puoselėjimas, architektūrinių

paminklų ir paveldo objektų restauracija, kaimo turizmo paslaugų įvairovės kūrimas, tiesioginio vietinių produktų realizavimo organizavimas, prekių ženklų kūrimas ir pan. Išskirtinis minėtų sektorių rėmimo pagal LEADER ypatumas – sugebėjimas išnaudoti vietovės patrauklumą, panaudojant vietinius išteklius, surasti nišas rinkoje, leidžiančias pelningai realizuoti vietinius produktus (gaminius, paslaugas), nes dažniausiai tik paslaugų ir gaminių įvairovė kaimo vietovėse gali pasiūlyti alternatyvą ūkininkavimui. Remdamas technologines naujoves, LEADER metodas siekia skatinti ne tiek radikalias inovacijas, kiek inovacijas, paremtas imitavimu arba adaptacija, kurios sukuria naują patirtį, atsirandančią tradicinę vietovės patirtį papildžius plačiai paplitusiomis pramoninėmis, informacinėmis, komunikavimo technologijomis. Taip sukuriama nauji produktai, nauji procesai, naujos organizacijų formos arba netgi naujos rinkos.

Lietuvoje pagrindą VVG dalytis sukaupia gerą patirtimi ir naujomis idėjomis nacionaliniu lygmeniu kuria VVG tinklas. Tačiau Lietuvos VVG veikla tiek nacionalinio, tiek tarptautinio bendradarbiavimo srityje dar nepakankamai aktyvi dėl nedidelės LEADER įgyvendinimo patirties, išskyrus dalyvavimą nacionaliniuose ir tarptautiniuose renginiuose. Tikėtina, kad geroji patirtis ir naujos idėjos atrastos bendradarbiaujant bus realus pagrindas generuoti nacionalinio ir tarptautinio bendradarbiavimo projektų idėjas ir praktiškai jas įgyvendinti kartu stiprinant vietovės konkurencingumą.

Teritorinis principas – tai vienas iš svarbiausių LEADER metodo visumą užtikrinančių principų. Teritorinio požiūrio loginis pagrindimas yra susijęs su nauja reikšme, kuri buvo suteikta vietiniams ištekliams, laikomiems prioritetu skatinant tvarią vietovės plėtrą, lyginant su išorės ištekliais (Pridėtinė..., 2007). Vietovės skiriasi viena nuo kitos ir turi joms būdingus, unikalius išteklius, kuriuos vietiniai veikėjai ir institucijos gali geriau panaudoti. Ištekliai geriausiai atskleidžia vietovės stipriąsias ir silpnąsias ypatybes bei galimybes.

Įgyvendinant teritorinį principą, rengiama ir įgyvendinama į vietovę orientuota vietos plėtros strategija. Vietovė, kurioje įgyvendinama kaimo plėtros politika, yra nedidelė, vienalytė, socialiai nesusiskaidžiusi teritorija, dažnai siejama bendrų tradicijų, vietovės ypatumų, kurioje vyrauja bendrumo jausmas ar bendri poreikiai ir lūkesčiai. Tokioje teritorijoje galima lengviau atpažinti vietovės pranašumus ir trūkumus, pavojus ir galimybes, vidinį potencialą ir nustatyti didžiausias darnaus vystymosi kliūtis. Tai suteikia galimybę nustatyti realius poreikius ir vietovės konkurencinius pranašumus tiksliau atitinkančią veiklą, o pati vietos plėtros strategija gali būti lengviau valdoma (LEADER metodas..., 2006). Taigi teritorinis požiūris didina anksčiau neįvertintų vietovės išteklių vertę ir juos telkia, sudaro geresnės tvarios plėtros perspektyvas nei strategijos, tada kai taikomos vienodos priemonės visoms vietovėms, galiausiai formuoja vietovės įvaizdį.

Įgyvendinant minėtą principą, Lietuvoje sukurta 51 VVG, kiekviena iš jų atstovauja ekonominiu, socialiniu ir fiziniu (geografiniu) atžvilgiu vientisam Lietuvos teritoriniam-administraciniam vienetui – kaimiškajai savivaldybei, kurioje bendras gyventojų skaičius yra nuo 5 iki 150 tūkst., ir kuriai priklauso maži miesteliai, taip pat miestai, kuriuose gyvena ne daugiau kaip 6 tūkst. gyventojų. Kiekviena iš jų, kaip jau minėta, įgyvendina savo atstovaujamos teritorijos vietos plėtros strategiją (Dėl vietos plėtros..., 2007).

Apibendrintai galima teigti, kad įgyvendinant LEADER metodą, yra supuonojamas konkurencingos, patrauklios vietovės vystymasis. LEADER metodas gali gerai veikti įvairiomis aplinkybėmis ir skirtingų tipų vietovėse, todėl jį kaip kaimo politikos formavimo mechanizmą galima pritaikyti labai įvairiems kaimo vietovių poreikiams. Dėl to jis tapo sudėtine kaimo plėtros politikos dalimi, o įvertinus tai, kad LEADER skatina vietinius gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant bei įgyvendinant tvariojo vystymosi strategiją, 2007–2013 m. programiniu laikotarpiu LEADER buvo įtrauktas į visas ES nacionalines bei regionines kaimo plėtros, taip pat ir į Lietuvos programas.

3. LEADER ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE PANAUDOJANT VIETOVIŲ IDENTITETĄ

LEADER įgyvendinimo patirtis Lietuvoje prasidėjo nuo 2004 m., todėl išsami vietovės identiteto panaudojimo strateginiam vietovės vystymui analizė turi būti atliekama įvertinant ir LEADER užuomazgas. Iki 2004 m. galimybės užtikrinti vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveiką nebuvo, kadangi strateginis planavimas – naujas vietinės politikos įgyvendinimo metodas – pradėtas taikyti tik Lietuvai tapus ES nare.

Vertinant vietovės identiteto panaudojimą jos vystymui 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu, buvo remiamasi atliktų tyrimų rezultatais. Išsamesnė minėto laikotarpio analizė neatlikta, įvertinus bandomąjį integruotų strategijų pobūdį, kai buvo paremtas tik 10 strategijų įgyvendinimas, kiekvienai skiriant vos po 0,5 mln. litų, ir darant prielaidą, kad minėtos analizės rezultatai nereprezentuotų visos Lietuvos kaimo teritorijos vietinių veikėjų nuostatų dėl identiteto panaudojimo vietovės vystymui, jos konkurencingumo užtikrinimui.

2004–2006 m. įgyvendinta LEADER+ priemonė Lietuvoje buvo tik bandomojo pobūdžio ir neapėmė visos šalies teritorijos, todėl tyrimas labiausiai buvo orientuojamas į naujausią, 2007–2013 m. finansavimo laikotarpį. Vertinant LEADER įgyvendinimą Lietuvoje 2007–2013 m. identiteto panaudojimo aspektu, buvo taikomas turinio analizės metodas, kuris leidžia, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Buvo analizuojamos Lietuvoje veikiančios 51 VVG parengtos ir įgyvendinamos vietos plėtros strategijos. Turinio analizės metodas leido dokumento – vietos plėtros strategijos – tekste, remiantis tyrimo metu sukonstruota vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos vertinimo sistema, išskirti tam tikrus prasminius vienetus, skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacija.

3.1. Vietovių identitetas vietos plėtros strategijose 2004–2006 m. programavimo laikotarpiu

2004–2006 m. programavimo laikotarpiu VVG bandomąsias integruotas strategijas rengė pagal keturias ŽŪM pasiūlytas ir bandomųjų integruotų strategijų rengimo gairėse numatytas temas (5 lentelė).

5 lentelė. Bandomųjų integruotų strategijų pasiskirstymas pagal temas 2004–2006 m.

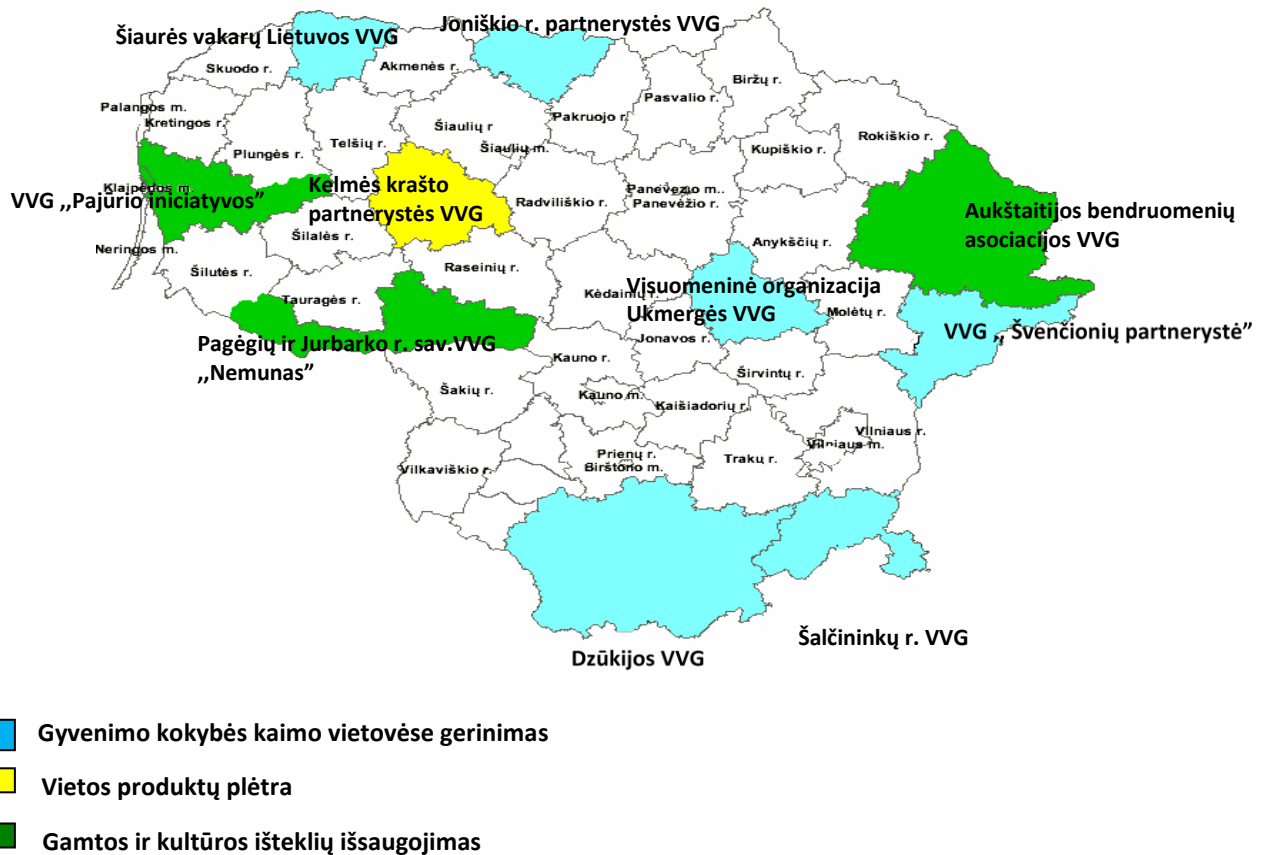
Strategijos tema	Strategijų skaičius		Atrinktų strategijų
	pateiktų	atrinktų	dalis, proc.
Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas	20	6	30
Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas	6	3	50
Vietinių produktų vertės didinimas	1	1	100
Techninių ir mokslinių žinių panaudojimas	0	0	0
Iš viso	27	10	37

Šaltinis: LEADER+ pobūdžio priemonės įgyvendinimo monitoringas (2008).

Nors didžioji dalis (74 proc.) bandomųjų integruotų strategijų buvo rengiama pagal temą „Gyvenimo kokybės kaimo vietovėse gerinimas“ (pagal ją parengta ir įgyvendinta daugiausia strategijų (6), arba 60 proc. visų įgyvendintų strategijų skaičiaus), VVG jau bandė ieškoti idėjų, kaip panaudoti vietovės identitetą jos vystymui. Buvo parengtos 6 bandomosios integruotos strategijos, susijusios su tinkamiausiu gamtos ir kultūros išteklių panaudojimu, viena – su vietinių produktų vertės didinimu (*LEADER+ ...*, 2008). Pastarosios strategijos parengtos ir įgyvendintos Žemaitijos (3 strategijos) ir Aukštaitijos (1 strategija) regionuose (4 pav.).

Taigi bandomųjų integruotų strategijų įgyvendinimo analizė leidžia teigti, kad jau 2004–2006 m. buvo siekiama tiesiogiai ir netiesiogiai užtikrinti identiteto ir vietovės vystymosi sąveiką, nes ketvirtadalis VVG pasirinko į tai orientuotas temas.

Bandomųjų integruotų strategijų pagrindu finansuotų projektų skaičiaus analizė pagal jų tematiką (**6 lentelė**) taip pat patvirtina anksčiau minėtą tendenciją: net 40 proc. projektų yra tiesiogiai susiję su vietovės identiteto panaudojimu jos konkurencingumui palaikyti. Tai projektai, skirti liaudies meistrų iniciatyvumui, kuris prisideda prie vietovės patrauklumo didinimo, palaikyti; turizmo ir rekreacinėms paslaugoms, panaudojant ir saugant gamtos bei kultūrinius vietovės išteklius, kurti ir palaikyti; regioninei kulinarijai, amatams ir etnokultūriniam paveldui remti; švietimo renginiams, susijusiems su kaimo gyventojų mobilizacija ir motyvacija saugoti aplinką, kultūrą ir gamtinį paveldą; tradicinių ir netradicinių gaminių, amatų ir ekologinės produkcijos gamybai ir rinkodarai.

4 pav. Bandomųjų integruotų strategijų teritorinis pasiskirstymas 2004–2006 m.

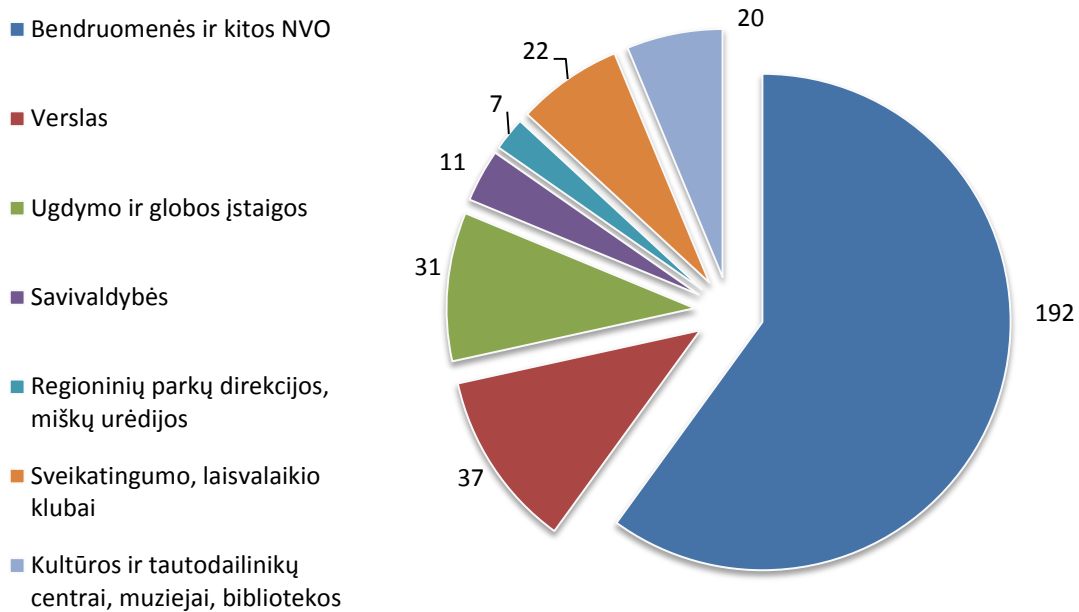
Šaltinis: LEADER+ pobūdžio priemonės įgyvendinimo monitoringas (2008).

6 lentelė. Projektų pasiskirstymas pagal tematiką 2004–2006 m.

Projektų tematika	Projektų skaičius
Sąlygų kūrimas kaimo gyventojų visuomeniškumui mobilizuoti (kaimo bendruomenės centrų renovacija ar įkūrimas, įrangos bendram naudojimui įsigijimas)	66
Kaimo bendruomenių, ypač moterų, verslo įgūdžių skatinimas	24
Liaudies meistrų iniciatyvumo, kuris prisideda prie vietovės patrauklumo, palaikymas	13
Patrauklių gyvenimo sąlygų ir aplinkos kūrimas (rekreacinių vietų, centrų renovacija / įkūrimas, pagrindinių paslaugų teikimas)	67
Turizmo, rekreacinių paslaugų teikimas, panaudojant ir saugant gamtos bei kultūrinius vietovės išteklius	29
Regioninės kulinarijos, amatų ir etnokultūrinio paveldo puoselėjimas	30
Švietimo renginiai, skirti kaimo gyventojų mobilizacijai ir motyvacijai saugoti aplinką, kultūrą ir gamtinį paveldą	38
Neįgaliųjų ar socialiai pažeidžiamų žmonių integracija į bendruomenės gyvenimą	8
Tradicinių ir netradicinių gaminių, amatų, ekologinės produkcijos gamyba ir prekyba	12
Jaunimo palaikymas kaimo vietovėse	33
Iš viso	320

Šaltinis: LEADER+ pobūdžio priemonės įgyvendinimo monitoringas (2008).

Verta paminėti, kad aptariamuoju laikotarpiu, generuojant vietos projektų idėjas ir jas įgyvendinant, dalyvavo gana daug vietinių veikėjų. Tarp jų – ir regioninių parkų direkcijos, kultūros įstaigos, turinčios tiesioginę įtaką vietovės identiteto panaudojimui (5 pav.)

5 pav. Projektų pasiskirstymas pagal pareiškėjų veiklos pobūdį 2004–2006 m., vnt.

Sudaryta autorių, remiantis LEADER+ pobūdžio priemonės įgyvendinimo monitoringo (2008) duomenimis.

Siekiant parengti išsamesnį, visas Lietuvos kaimo teritorijas reprezentuojantį, vietovės identiteto panaudojimo jos vystymuisi vertinimą, buvo analizuoti 2007–2013 m. programavimo laikotarpio, kai LEADER įgavo platesnį mastą Lietuvoje, tarpiniai šio metodo įgyvendinimo rezultatai.

3.2. Vietovių identitetas vietos plėtros strategijose 2007–2013 m. programavimo laikotarpiu

2007–2013 m. programavimo laikotarpiu paramos Lietuvos vietos plėtros strategijoms politika formuojama įvertinus XXI a. Lietuvos kaimui ir gyventojams kylančius iššūkius, nacionalinio ir atskirų vietovių tapatumo bei tautinio ir kultūrinio paveldo išsaugojimo bei panaudojimo problemas. Pagrindinis VVG rengiamų teritorinių strategijų bruožas yra integruota visumos vizija, padedanti nustatyti, kokias sąveikas reikia sukurti tarp atskirų vietovės elementų. Šios strategijos turi padėti panaudoti vietovių identitetą jų vystymuisi užtikrinti.

Išanalizavus 51 Lietuvos VVG parengtą vietos plėtros strategiją, buvo nustatyta, kad:

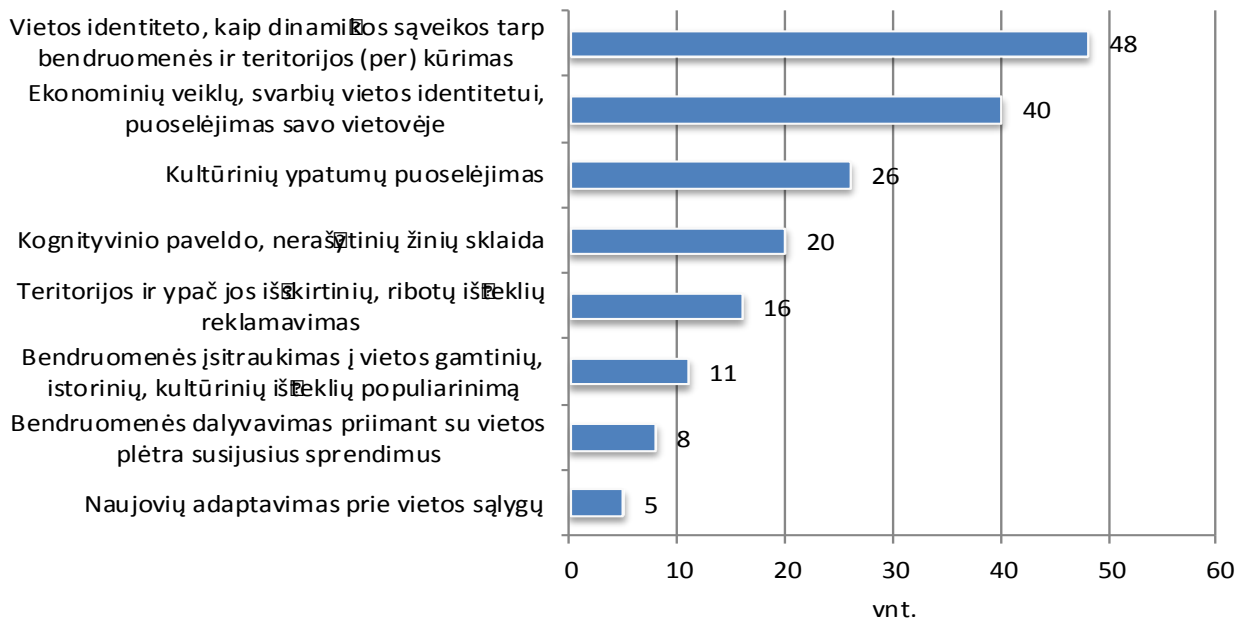
- 48 (arba 94 proc.) nagrinėtose strategijose yra numatytos veiklos, susijusios su vietovei būdingų, istorinę vertę turinčių statinių rekonstrukcija ir pritaikymu visuomenės poreikiams, kultūrinio kraštovaizdžio komponentų išsaugojimu;
- 21 (41 proc.) strategijoje vietovės identiteto puoselėjimo ir panaudojimo jos vystymui aspektas priskirtas strategijos prioritetams (1 priedas);
- dažnai vietos plėtros strategijose nurodomose priemonėse identiteto panaudojimo veiklos yra horizontalios, t. y. identiteto pritaikymas nurodomas ne atskiroje priemonėje, o daugelyje priemonių, tik kaip atskiros veiklos.

Taigi galima teigti, kad VVG, suvokdamos vietovės identiteto panaudojimo jos vystymuisi svarbą, jam skyrė ypatingą dėmesį strategijose. Tam nemažai įtakos turėjo ir ŽŪM nuostatos dėl kaimo atnaujinimo kryptį, kurioms skiriamas finansavimas.

Kadangi Lietuvoje vietos plėtros strategijų įgyvendinimas tik išibėgėja, tai atliekant tarpinį vertinimą, kiek vietos plėtros strategijos prisideda prie vietovės identiteto palaikymo ir panaudojimo jos vystymuisi, buvo vadovaujama pirmoje darbo dalyje išskirtais identiteto ir vietovės vystymosi sąveikos bei ryšių atvejais. Buvo vertinamas šios sąveikos užtikrinimo lygis pagal vieną ar kitą veiklą pasirinkusių VVG skaičių ir pagal tai, kiek kiekviena VVG pasirenka sąveiką užtikrinančių veiklų. Kitaip tariant, buvo vertinamas aptariamų sąveikos užtikrinimo kompleksiskumas.

Dažniausiai VVG rinkosi šiuos vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos aspektus (2 priedas, 6 pav.):

- identiteto, kaip dinamiškos sąveikos tarp bendruomenės ir teritorijos, (per) kūrimą (48 VVG);
- identitetui svarbių ekonominių veiklų puoselėjimą (40 VVG);
- kultūrinių ypatumų puoselėjimą (26 VVG).

6 pav. VVG, pasirinkusios vietovės identiteto panaudojimą jos vystymuisi užtikrinančias veiklas 2007–2013 m. laikotarpiu, vnt.

Sudaryta autorių pagal VVG vietos plėtros strategijas.

Vietovės identiteto, kaip dinamiškos sąveikos tarp bendruomenės ir teritorijos, (per) kūrimui užtikrinti VVG vietos plėtros strategijose numatė remti meno ir etninės kultūros kūrybinių laboratorijų, stovyklų, etninės kultūros mokyklų rengimą; medžio ir floristikos plenerų ir susitikimų su amatų meistras bei kultūros veikėjais organizavimą; projektus, skatinančius kartų bendradarbiavimą perduodant sukauptą patirtį, senąsias profesines žinias ir tradicijas; plenerus ir kitų kraštą populiarinančių kūrybos stovyklų organizavimą; kultūros paveldo, religinių objektų, etnografinių kaimų tvarkymą ir pritaikymą šiuolaikiniams poreikiams ir kt.

Siekdamos puoselėti vietovės identitetui svarbias ekonomines veiklas, VVG numatė remti tradicinių amatų centrų, dirbtuvių, kiemelių kūrimą; kalvystės amatų kiemo įrengimą; žolių aromaterapijos paslaugos teikimą; senųjų audimo paslapčių paveldo pristatymą; vietinių suvenyrų gamybą; kulinarinio paveldo gaminių pristatymą bei realizavimą ir kt.

Kultūrinių ypatumų puoselėjimui užtikrinti VVG numatė remti tradicinių teatro festivalių organizavimą; klijimo teatro veiklos plėtrą; tradicinių krašto švenčių, festivalių, renginių, kaimų susitikimų organizavimą ir kitas veiklas.

Aptariamų veiklų populiarumą iš esmės lėmė ES paramos skyrimo vietos plėtros strategijoms įgyvendinti esminės nuostatos. Pagrindinis VVG idėjoms įgyvendinti numatytas paramos šaltinis, kaip ir ankstesniu programavimo laikotarpiu, yra ES teikiama parama, kurios panaudojimo gaires apibrėžia KPP 2007–2013 m. programa.

Parama VVG rengiamų vietos plėtros strategijų įgyvendinimui teikiama pagal minėtos programos IV krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“, kurios tikslas gerinti gyvenimo kokybę kaime ir skatinti kaimo ekonomikos įvairinimą naujais būdais ir metodais įgyvendinant vietos plėtros strategijas. Pastarosios skirtos įgyvendinti ir KPP 2007–2013 m. III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ tikslus. Šiuos tikslus ŽŪM dar labiau sukonkretino apibrėžusi finansinės paramos proporcijas, skirtas vietos projektams įgyvendinti: 73 proc. vietos projektams skirtų lėšų VVG privalo skirti kaimo atnaujinimui ir plėtrai, o likusią lėšų dalį suteikiama galimybė panaudoti finansuojant kitas vietos plėtros strategijose numatytas ir vietovės poreikius atitinkančias veiklas. Tai lėmė, kad vietos plėtros strategijos 2007–2013 m. programavimo laikotarpiui tapo labiausiai orientuotos įgyvendinti būtent KPP III krypties priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“.

Pagal KPP priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ remiamos šios veiklos:

- viešųjų erdvių sutvarkymas, sukūrimas, kultūrinio kraštovaizdžio komponentų išsaugojimas ir atnaujinimas;
- kaimo vietovei svarbių statinių statyba, rekonstravimas, kapitalinis remontas;
- istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas ir tvarkyba;
- religinių objektų, jų statinių kompleksų ir priklausinių tvarkyba;
- tradicinių amatų centrų kūrimas ir (arba) plėtra;
- sąlygų tradiciniams amatams pristatyti ir prekiauti amatininkų gaminiais sudarymas, taip pat tradicinių amatų prekyviečių įrengimas.

Toks konkretus ir baigtinis remiamų veiklų sąrašas riboja VVG pasirinkimo galimybes ir trukdo vietos plėtros strategijose numatyti didesnę veiklų, užtikrinančių vietovės identiteto panaudojimą jos vystymui, įvairovę. Tai patvirtina teiginį, kad LEADER taikomas kompleksinis požiūris įtakos turi tik tam tikroms veiklos rūšims (turizmui, amatams ir gamybai), o kitos veiklos sritys yra labiau priklausomos nuo sektorinio požiūrio, taikomo nacionaliniu lygmeniu, ypač infrastruktūra, teritorinis planavimas, paslaugų teikimas ir kt. Kita vertus, negalima neatsižvelgti ir į tai, kad vietinės bendruomenės dažniausiai turi su vietos plėtros strategijose pasirinktomis veiklomis susijusių projektų įgyvendinimo patirtį ir tam tikrą interesą, todėl renkasi jas siekdamas užtikrinti jau įgyvendintų projektų tęstinumą. Be to, galima teigti, kad minėtų veiklų pasirinkimą lėmė ir žmogiškasis veiksnys, t. y. VVG dirbančių žmonių turimos žinios bei gebėjimai.

Kur kas mažiau dėmesio VVG vietos plėtros strategijose skyrė kitiems sąveikos aspektams (2, 3 priedai ir 6 pav.):

- kognityvinio paveldo, nerašytinių žinių sklaidai (20 VVG);

- teritorijos, o ypač jos išskirtinių, ribotų išteklių reklamai (16 VVG);
- bendruomenės įsitraukimui į vietovės gamtinių, istorinių, kultūrinių išteklių populiarinimą (11 VVG);
- bendruomenės dalyvavimui priimant su vietovės vystymu susijusius sprendimus (8 VVG);
- naujovių pritaikymui prie vietovės sąlygų (5 VVG).

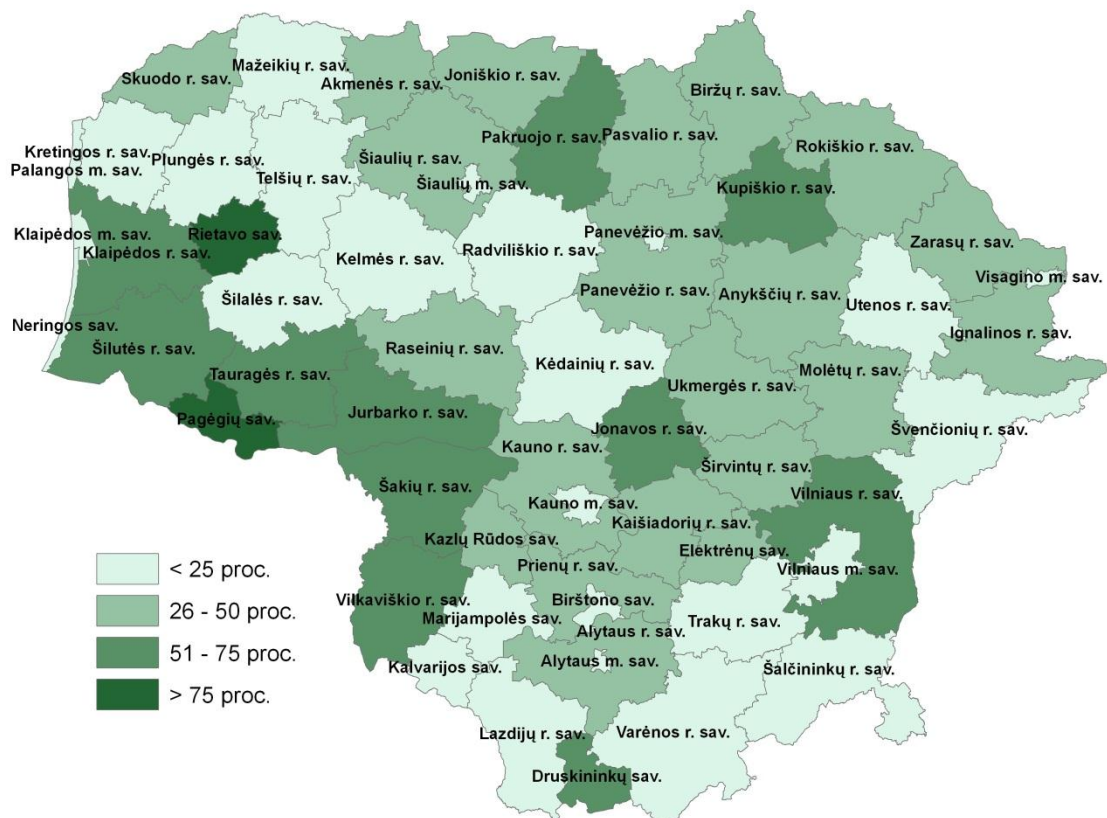
Kognityvinio paveldo, nerašytinių žinių sklaidai užtikrinti VVG numatė remti krašto tarmės puoselėjimo, gyvenviečių istorinio gatvių paveldo, miestelių istorinės heraldikos išsaugojimo, tradicinių apeigų išsaugojimo ir puoselėjimo, tautosakos rinkimo ir išsaugojimo, sunykusių kaimų įamžinimo veiklas ir kt.

Teritorijos, o ypač jos išskirtinių, ribotų išteklių, reklamai paremti VVG numatė nuorodų bei informacinių stendų, apibūdinančių vietovę, įrengimą; medžiagos apie krašto amatus ir etnokultūrinį paveldą rinkimą bei viešinimą; filmuotos medžiagos apie krašto tradicijas parengimą; informacinių stendų apie vietovės įžymybes, gamtos ir kultūros paminklus bei kitus turistams patrauklius objektus pastatymą ir kt.

Bendruomenės įsitraukimą į vietovės gamtinių, istorinių, kultūrinių išteklių populiarinimą VVG numatė skatinti remiant vietinių gidų ir turistų grupių vadovų paslaugų organizavimą; turizmo maršrutų po vaizdingas kaimo apylinkes formavimą, teikiant turistams paslaugas; kaimo vietovių lankytinų objektų atmintinių parengimą ir kt.

Lietuvos VVG, rengdamos vietos plėtros strategijas, yra labiausiai linkusios rinktis identiteto kūrimo bei perkūrimo aspektą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad šio aspekto įgyvendinimą savaiame nulemia ŽŪM nustatytos vietos plėtros strategijų finansavimo taisyklės, pačių VVG pasirinktu populiariausiu sąveikos aspektu derėtų laikyti ekonominių veiklų, svarbių vietovės identitetui, puoselėjimą. Kita vertus, ir užtikrinamos vietovės identiteto reprodukciją, ir jo puoselėjimą per ekonomines veiklas, VVG itin vangiai remiasi išorinių žinių ir patirties perėmimu bei pritaikymu prie vietovės sąlygų. Kitais žodžiais tariant, Lietuvos VVG kol kas nėra linkusios bendradarbiauti tarptertoriniu ar tarptautiniu lygmeniu arba nepritaiko įgytų žinių vietovės poreikiams.

Vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos užtikrinimo lygio pagal VVG pasirinktų identiteto puoselėjimo veiklų skaičių tarpinis vertinimas rodo, kad tik 2 VVG siekia maksimaliai užtikrinti vystymosi ir identiteto sąveiką. Kitaip tariant, jos numato remti veiklas, užtikrinančias septynis ar net visus aštuonis galimus šios sąveikos atvejus. Tuo tarpu 11 VVG yra pasirengusios pakankamai panaudoti vietovės identitetą jos vystymui (numatė penkis – šešis sąveikos atvejus), 21 VVG – vidutiniškai, o 17 VVG minėtą sąveiką užtikrina tik minimaliai (7 pav.).

7 pav. Prognozuojamas vietovių identiteto ir jų vystymosi sąveikos užtikrinimo lygis 2007–2013 m. laikotarpiu, proc.

Sudaryta autorių pagal VVG vietos plėtros strategijas.

Kaip matyti iš žemėlapių, minimalų (mažesnę nei 25 proc.) vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos užtikrinimo veiklų skaičių pasirinko pietų Lietuvoje ir dalyje Žemaitijos veikiančios VVG. Įvertinus šių regionų kraštovaizdžio ir kultūros paveldo potencialą, galima teigti, kad numatytos veiklos jį išnaudoja nepakankamai ir tokiu būdu sumažina galimybę teritorijos pridėtinei vertei kurti. Tai ypač aktualu Žemaitijos regionui, kuriame lyginant su kitais šalies regionais, palankiausia demografinė, kartu ir žmoniškųjų išteklių padėtis.

Išskirtinė Žemaitijos regione yra VVG „Rietavo iniciatyvos“, pasirinkusi septynis iš galimų aštuonių identiteto ir vystymosi sąveikos aspektų (3 priedas). Ši savivaldybė strategijoje dėmesio neskyrė tik vietinės bendruomenės dalyvavimui priimant su vietovės plėtra susijusius sprendimus. Taip pat išsiskiria pasienio savivaldybės, ypač esančios Lietuvos ir Lenkijos pasienyje: jose veikiančios VVG labiausiai (daugiau nei 50 proc.) užtikrina vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveiką (7 pav.). Tas pats pastebima Vilniaus r. ir Pakruojo r. savivaldybėse veikiančiuose VVG, nes pastarosiose savivaldybėse, ko gero, vyrauja didesnis poreikis išlaikyti vietovės, o drauge ir

nacionalinį identitetą svetimo identiteto, arba tiesiog „kito“, akivaizdoje. Pasienio savivaldybėse veikiančių VVG kategorijai priklauso vienintelė visoje Lietuvoje grupė „Pagėgių kraštas“, vietos plėtros strategijoje numačiusi veiklas, užtikrinančias visus aštuonis galimus sąveikos aspektus (3 priedas). Galima manyti, kad pilnai vietovės identitetą pasirengusi išnaudoti Pagėgių VVG gaus didžiausią naudą iš vietovės unikalumo, jos išteklių ir produkcijos.

Apibendrintai galima teigti, kad didžioji dalis Lietuvos VVG, įgyvendindamos vietos plėtros strategijas, vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveiką yra linkusios užtikrinti tik vidutiniškai. Tai rodo, kad dar daug Lietuvos VVG yra linkusios remtis standartizuotais produktais ir paslaugomis, o ne savitų vietovės bruožų nustatymu ir plėtra.

Atliekant tarpinį VVG numatomų veiklų, užtikrinančių vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveiką, vertinimą, be bendrųjų šios sąveikos atvejų vertinimo principų, rekomenduotina papildomai atsižvelgti į tokius rodiklius kaip vietos projektų skaičius (vnt.), skirta paramos suma (Lt), skirta paramos dalis (proc. nuo visos paramos) pagal kiekvieną sąveikos atvejį. Įpusėjus vietos plėtros strategijų įgyvendinimo laikotarpiui, dėl informacijos stokos neįmanoma atlikti išsamaus vertinimo. Vertinimas pagal minėtus rodiklius atliktinas tik galutinai įgyvendinus vietos plėtros strategijas.

Be minėtų veiklų, 43 (iš 51) VVG ėmėsi iniciatyvos ir sukūrė savo grupę reprezentuojantį ženklą (4 priedas). Tačiau pastebima, kad jis dažnai neatspindi nei VVG, nei vietovės identiteto, nors tokia tendencija galėtų ir turėtų vyrauti. Iš ženklo galima būtų išskaityti ne tik VVG pavadinimą, bet ir jos atstovaujamos teritorijos išskirtinumus, o tai padėtų pristatant VVG atstovaujamas vietas. Tai ypač aktualu tiek tarpterritorinio, tiek tarptautinio bendradarbiavimo kontekste formuojant vietovės įvaizdį.

SANTRUMPOS

BPD	– Bendrasis programavimo dokumentas
BŽŪP	– Bendroji žemės ūkio politika
EK	– Europos Komisija
ES	– Europos Sąjunga
LR	– Lietuvos Respublika
LEADER	– prancūziškas akronimas (<i>Liaison entre actions de développement rural</i>), reiškiantis „ryšiai tarp kaimo plėtros veiksmų“
KPP	– Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programa
NMA	– Nacionalinė mokėjimo agentūra
VVG	– vietos veiklos grupė
LRŽŪM	– Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
NVO	– nevyriausybinė organizacija

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Vykstant globalizacijos procesams, vietovės identitetas tampa vienu iš svarbiausių vietovės išteklių, papildo tradicinį išteklių sąrašą ir yra lygiavertis žmogiškiems, finansiniams ir gamtiniams ištekliams.
2. LEADER įgyvendinimas ES parodė, kad atskleidus vietovės identitetą ir jo vertę, keičiasi gyventojų požiūris į ją. Įvaizdis ir unikalumas didina vietovės ir jos produktų patrauklumą. Kai vietos plėtros strategija remiasi identitetu, atsiranda galimybė nenaudojamiems, apleistiems ar net pamirštiems ištekliams atgauti savo vertę ir kurti dėl neįprasto skirtingų elementų derinio unikalią produkciją. Kai kada, išryškinus vieną iš vietovės identiteto komponentų, galima susieti skirtingus produktus ir sukurti naujas produktų atmainas. Pasaulyje tokia strategija vis plačiau taikoma kaimo vietovėse, netgi ten, kur neįgyvendinamas LEADER metodas.
3. VVG, panaudodamos vietovės identitetą jos vystymui, turėtų orientotis į kultūrinių ypatumų puoselėjimą, kognityvinio paveldo ir nerašytinių žinių sklaidą, ekonominių veiklų, svarbių identitetui, plėtrą, naujovių pritaikymą prie vietinių sąlygų, teritorijos ir ypač jos ribotų išteklių reklamavimą bei bendruomenės įsitraukimą į vietovės propagavimą.
4. Jau 2004–2006 m. VVG, įgyvendindamos bandomąsias integruotas strategijas, siekė tiesiogiai ar netiesiogiai užtikrinti vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveiką. Keturios iš dešimties paramą strategijoms įgyvendinti gavusių VVG pasirinko temas, tiesiogiai orientuotas į minėtos sąveikos palaikymą – „Tinkamiausias gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas“ ir „Vietos produktų vertės didinimas“. VVG, gerinusios gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, taip pat rėmė projektus, susijusius su identiteto panaudojimu. 40 proc. vietos projektų, finansuotų pagal bandomąsias integruotas strategijas, buvo tiesiogiai susiję su vietovės identiteto panaudojimu jos konkurencingumui didinti.
5. Išankstiniu vertinimu, įpusėjus 2007–2013 m. programavimo laikotarpiui, VVG numatyti remti projektai, susiję su vietovės identiteto panaudojimu jos vystymui, gali išnaudoti ne visas jo panaudojimo galimybes, nes dažniausiai VVG identitetą vietovės vystymui numato panaudoti remdamos tik jo (per)kūrimą arba puoselėdamos identitetui svarbias ekonomines veiklas bei kultūrinius ypatumus, t. y. panaudoja tik 4 iš 8 galimų vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos atvejų.
6. VVG daugiau dėmesio turėtų skirti savo organizacijos ir jos atstovaujamos vietovės įvaizdžiui formuoti. Tai ypač aktualu tiek vietovės konkurencingumui užtikrinti, tiek tarptertitorinio bei tarptautinio bendradarbiavimo kontekste.

7. 2007–2013 m. laikotarpiu pagal LR ŽŪM rekomendacijas ne mažiau kaip 70 proc. vietos plėtros strategijai įgyvendinti numatytų lėšų kiekviena VVG turi skirti kaimo atnaujinimo projektams. Kitaip tariant, prieštaraujant LEADER metodo koncepcijai¹, įgyvendinamas principas „iš viršaus į apačią“, o ne „iš apačios į viršų“. Tai gali trukdyti atsirasti novatoriškiems projektams, neatitinkantiems iš anksto numatytų priemonių. Kartu sumažėja ir potenciali pridėtinė vertė, kuria grindžiama LEADER koncepcija. Todėl būtina didinti LEADER metodo lankstumą, visų pirma remiant integruotas, novatoriškas, vietovės identitetą panaudojančias kaimo vystymo priemones, o ne finansuoti įprastinę savivaldybių veiklą.
8. Kadangi vietovės identitetą puoselėjančių projektų biudžetas dažnai yra mažesnis, jiems turėtų būti taikomos paprastesnės parengimo, atrankos ir priežiūros procedūros. Taip būtų mažinama projektams tenkanti administravimo našta, greičiau vykėtų administravimo ir įgyvendinimo procesas.
9. VVG vietos plėtros strategijų įgyvendinimo vertinimas turėtų būti sutelktas į tai, kaip VVG, taikydama LEADER metodą ir remdama projektus, kuria teritorijos pridėtinę vertę. Vertinimas turėtų būti atliekamas renkant informaciją ne tik apie paremtų tokio pobūdžio vietos projektų skaičių, bet ir jų įvairovę, jiems įgyvendinti skirtos paramos dalį, jos panaudojimo efektyvumą, rizikas. Atsižvelgiant į tai, reikėtų taisyti ir Bendrojoje kaimo plėtros programų priežiūros ir vertinimo sistemoje (CMEF) pateiktus LEADER metodo rezultatų, pasiekimų ir poveikio vertinimo rodiklius.
10. VVG, siekdamas, kad jų įgyvendinamos vietos plėtros strategijos užtikrintų pridėtinės vertės kūrimą, strategijų rengimo metu turi siekti tinkamai įvertinti aktualius, nuolat besikeičiančius vietovės poreikius ir nustatyti realias vietovės galimybes.
11. Vertinant LEADER metodo sukuriama pridėtinę vertę, vertėtų pasitelkti vietinės bendruomenės nuomonės tyrimus, kurie padėtų įvertinti vietovės identiteto ir jos vystymosi sąveikos kokybę.

---

¹ Pagal EK dokumentuose naudojamą koncepciją LEADER metodas leidžia „mobilizuoti ir įgyvendinti kaimo plėtrą vietos bendruomenėse, užuot įgyvendinus iš anksto nustatytą priemonių visumą“.

LITERATŪRA

1. Aleksandravičius A., Atkočiūnienė V., Raupelienė A. (2008). Tautinio paveldo produktų išsaugojimo ir gamybos plėtros svarba kaimo darniai plėtrai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 2 (11).
2. Aleksandravičius A., Klupšas F. (2010). The Experience and Perspective of the LEADER+ Programme Implementation: the Lithuanian Case Study // *Vadybos mokslai – kaimo verslo ir infrastruktūros plėtrai*, Nr. 21 (2).
3. Ališauskas K., Jakienė J., Jankauskienė A. (2007). Gamtos ir kultūros išteklių panaudojimas kaimo plėtrai // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Nr. 2 (9).
4. Atkočiūnienė V., Boculo I. (2010). Lietuvos kaimo vietovių įvaizdžio kūrimo strateginis modelis // Mokslinės praktinės konferencijos „Žemėj Lietuvos ažuolai žaliuos: kaimo vietovė – patraukli gyventi, dirbti ir investuoti“ straipsnių rinkinys. – Kaunas: LŽŪU.
5. Chen H. T. (1990). *Theory-driven evaluations*. – Newbury Park, CA: Sage.
6. Čiegis R., Zeleniūtė R., (2008). Lietuvos ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu // *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 2 (2).
7. Čiubrinskas V. (2005). Transnacionalinis identitetas ir paveldas: lietuviškumas diasporoje // *Sociologija: Mintis ir veiksmas*, Nr. 5 (2).
8. Dėl vietos plėtros strategijų, įgyvendinamų pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos krypties „LEADER metodo įgyvendinimas“ priemonę „Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas“, atrankos taisyklių patvirtinimo (2007). Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-549.
9. *Dictionary of Sociology* (1998). G. Marshall (ed.). – New York: Oxford University Press.
10. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. – Communication from the Commission (2010). – http://eunec.vlor.be/detail_bestanden/doc014%20Europe%202020_20.pdf [2010-12-30].
11. Kaimo plėtros LEADER metodo įgyvendinimas (2010). – Liuksemburgas: Europos audito rūmai. Specialioji ataskaita Nr. 5.
12. Kaimo vietovių teritorinis konkurencingumas (2007). – Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
13. Keane M. J., (1997). *Rural and Local Development in Ireland: Exploring the Theory – Practice Interface*. – Policy Review Section, Regional Studies, Vol. 31, No 2.
14. Kolosov V. A., Galkina T. A., Krindach A. D. (2002). Territorial Identity and Interethnic Relations // *Russian Politics and Law*, Vol. 40, Nr. 3.

15. Koschnick W. (1987). *Standart-Lexicon für Marketing, Marktkommunikation, Markt- und Mediaforschung*. – München.
16. Kraniauskienė S. (2004). Identiteto tyrimo metmenys: kartų identiteto paieška XX a. lietuvių autobiografijose // *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr. 2.
17. Kšivickienė D., Ribašauskienė E., (2007). Ūkinės veiklos įvairinimo kaime sociologinis vertinimas. – *Žemės ūkio mokslai*, T. 14, priedas.
18. Leader metodas. Pagrindai (2006). – Europos Komisija. – http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/leader/2006_lt.pdf [2010-09-26].
19. LEADER metodo Lietuvoje įgyvendinimo optimizavimas (2008). – Vilnius: LAEI.
20. Legkauskas V. (2000). Tapatumas ir savimonė: jungtis tarp psichologijos ir sociologijos // *Sociologija: mintis ir veiksmas*, Nr. 3(4).
21. Lietuvos 2004–2006 metų Bendrojo programavimo dokumento tyrimų ir studijų apžvalga: Leader+ pobūdžio priemonės įgyvendinimo monitoringas. (2008). – Vilnius: LR žemės ūkio ministerija, Europos regioninės politikos institutas.
22. Mačys G. (2008). Cohesion and Competitiveness of Regions in Lithuania // *Intelektinė ekonomika*, Nr. 1 (3).
23. Merkienė I. R. (2007). Lokalinė kultūra istorijos ir geografijos kontekste // *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos*, 7 (16).
24. Pilipavičius V., Vilkevičiūtė J. (2008). Bendruomeninės veiklos strategiškumas kaimo plėtros kontekste // *Vadybos mokslai – kaimo verslo ir infrastruktūros plėtrai*, Nr. 3 (14).
25. Pollice, Fabio (2003). The Role of Territorial Identity in Local Development Processes. – Conference „The Cultural Turn in Geography“, 18–20th of September 2003. – Gorizia Campus, Part II: Landscape Construction and Cultural Identity – <http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/841/1/b3pollic.pdf>.
26. Poviliūnas A. (2002). Europos Sąjungos kaimo plėtros politikos tapsmas // *Žemės ūkio mokslai*, Nr. 4 (priedas).
27. Pridėtinė LEADER+ koncepcijos vertė (2007). – Kaunas: Lietuvos žemės ūkio universitetas.
28. Pruskus V. (2005). Kultūrinio kapitalo raiškos ypatumai // *Problemos*, 67 tomas.
29. Rausch A. (2005). Local Identity, Cultural Commodities, and Development in Rural Japan: The Potential as Viewed by Cultural Producers and Local Residents // *International Journal of Japanese Sociology*, No 14.
30. Ribašauskienė E., Naujokienė R. (2009). LEADER+ įgyvendinimo pažangos vertinimas: Lietuvos atvejo studija // *Žemės ūkio mokslai*, T. 16, Nr. 3–4.
31. Sakalauskienė G., (2006). Vietos plėtros strategijų rengimo konsultavimas. – Kaunas: LŽŪU.
32. Sacco P. L., Blessi G. T., Nuccio M. (2009). Cultural Policies and Local Planning Strategies: What Is the Role of Culture in Local Sustainable Development // *The Journal of Arts Management, Law and Society*, Vol. 39, No 1.

33. Shadish W. R., Cook T. D., Leviton L. C. (1991). Foundations of program evaluation: Theories of practice. – Newbury Park, CA: Sage.
34. Solnyškinienė J. (2008). Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neverslumo pasekmės: Lietuvos patirtis // *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 13.
35. Solnyškinienė J. (2008). Capabilities of Economics Growth on Basis of Innovations and Knowledge Development: Experience of Lithuania // *Vadybos mokslai – kaimo verslo ir infrastruktūros plėtrai*, Nr. 12 (1).
36. The Future of Rural World (1998). – http://europa.eu/index_en.htm.
37. Uusitalo Eero (2007). Local and Regional Levels as Active Actors in Finnish Rural Policy // *Žemės ūkio mokslai*, T. 14, Priedas.
38. Vaznonis V., Čiūtaitė D. (2010). Kaimo vietovių ekonominio konkurencingumo ir vietos gyventojų verslumo sąsajos // *Vadybos mokslai – kaimo verslo ir infrastruktūros plėtrai*, Nr. 22 (3).
39. Vidickienė D. (2007). Žemės ūkio vaidmuo dvidešimt pirmojo amžiaus kaimo politikoje // *Žemės ūkio mokslai*, T. 14, Priedas.
40. Žalioji knyga dėl teritorinės sanglaudos (2008). – Europos Komisijos komunikatas Europos Tarybai, Europos Parlamentui, Regionų komitetui ir Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui. – http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag28/mag28_lt.pdf [2010-09-26].
41. Žalioji knyga „Lietuvos kaimo ateitis“ (2010). – Vilnius: LAEI.

PRIEDAI

1 priedas. Vietos plėtros strategijose nustatyti prioritetai, skirti vietovių identitetui palaikyti ir panaudoti jų vystymuisi

Eil. Nr.	Prioritetas	Prioritetą įgyvendinančios VVG pavadinimas
1	Kultūrinio paveldo, patrauklios gamtos panaudojimas turizmo plėtrai	Akmenės r. VVG
2	Kaimo tradicijų puoselėjimas ir plėtra	Alytaus r. VVG
3	Aktyvios, kultūros paveldą puoselėjančios ir verslios bendruomenės ugdymas	Druskininkų VVG
4	Bendruomeniškumo ugdymas kuriant, rekonstruojant buveines ir išsaugant kultūros paveldą	Elektrėnų sav. VVG
5	Kultūros paveldo objektų atnaujinimas ir pritaikymas pilietiškumo ugdymui ir krašto tradicijų išlaikymui	Joniškio r. partnerystės VVG
6	Kalvarijos VVG teritorijos gyventojų sutelktumo ir tapatumo stiprinimas	Kalvarijos VVG
7	Visuomeninės paskirties pastatų, kultūros paveldo objektų atnaujinimas ir pritaikymas amatų plėtrai	Kelmės karšto partnerystės VVG
8	Pilietiškumo ir tautiškumo ugdymas bei partnerystės ir bendruomeniškumo skatinimas	Kupiškio r. VVG
9	Kaimo gyventojų aktyvinimas, socialinės, kultūrinės saviraiškos galimybių plėtojimas	VVG „Pajūrio kraštas“
10	Etnokultūrinio tapatumo puoselėjimas, kultūringos ir sveikos gyvenamosios ugdymas bei gerosios patirties sklaida	Pasvalio r. VVG
11	Viešosios infrastruktūros sutvarkymas ir pritaikymas kaimo vietovėse, siekiant tinkamiausio gamtos ir kultūros išteklių panaudojimo kaimo plėtrai	Plungės r. VVG
12	VVG teritorijos gyventojų bendruomeniškumo ugdymas sukuriant tam reikiamą materialinę bazę ir puoselėjant krašto tradicijas	Prienų r. VVG
13	Visuomeninės paskirties pastatų, etnokultūros paveldo objektų atnaujinimas ir pritaikymas turizmo ir piligrimystės poreikiams	Raseinių r. VVG „Raseinių krašto bendrija“
14	Kultūros paveldo išsaugojimas, laisvalaikio užimtumo, kultūrinio gyvenimo ir žmonių saugumo gerinimas	Šiaurės vakarų Lietuvos VVG
15	Viešosios infrastruktūros sutvarkymas atnaujinant ir išsaugant kaimo kraštovaizdžio ir kultūros paveldo komponentus	Telšių r. VVG
16	Utenos rajono kaimo infrastruktūros, verslo ir amatų plėtra	Utenos r. VVG
17	Verslumo ir amatų plėtros skatinimas	Vilkaviškio r. VVG
18	Kaimo tradicijų puoselėjimas ir plėtra	VO „Ukmergės r. VVG“
19	Mažosios Lietuvos krašto savitumo išsaugojimas ir konkurencingumo stiprinimas	VVG „Pagėgių kraštas“
20	Kaimo gyvybingumo stiprinimas, gyvenimo kokybės gerinimas ir krašto savitumo puoselėjimas	VVG „Pakruojo rajono partnerystė“
21	I Kaimo vietovių infrastruktūros gerinimas ir amatų plėtros skatinimas II Kultūros tradicijų puoselėjimas ir bendruomeniškumo skatinimas	VVG „Sudūva“

Sudaryta autorių pagal VVG vietos plėtros strategijas.

2 priedas. Vietovės identiteto sąveiką su jos vystymusi identifikuojančių veiklų pavyzdžiai

Sąveikos vertinimo aspektai	Veiklų pavyzdžiai
Kultūrinių ypatumų puoselėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių teatro festivalių organizavimas • Klojimo teatro veiklos plėtojimas (tautinių kostiumų ir liaudies instrumentų įsigijimas, kultūrinių erdvių ir įrangos atnaujinimas) • Tradicinės krašto šventės, festivaliai, renginiai, padedantys išlaikyti dainų švenčių tradicijas • Kaimų susitikimai
Kognityvinio paveldo, nerašytinių žinių sklaida	<ul style="list-style-type: none"> • Krašto tarmės puoselėjimas • Etnokultūros tradicijas atitinkančio gyvenimo būdo centro steigimas • Gyvenviečių istorinio gatvių paveldo išsaugojimas • Tradicinių apeigų išsaugojimas ir puoselėjimas • Tautosakos rinkimo ir išsaugojimo projektai • Istorinės miestelių heraldikos išsaugojimo projektai • Sunykusių kaimų jamžinimo projektai
Ekonominių veiklų, svarbių vietovės identitetui, puoselėjimas savo vietovėje	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų centrų, dirbtuvių, kiemelių kūrimas • Kalvystės amatų kiemo įrengimas • Žolių aromaterapijos paslaugos teikimas • Senųjų audimo paslapčių paveldo pristatymas • Vietinių suvenyrų gamyba • Kulinarinio paveldo gaminių pristatymas ir realizavimas
Vietovės identiteto, kaip dinamiškos sąveikos tarp bendruomenės ir teritorijos, (per)kūrimas	<ul style="list-style-type: none"> • Meno ir etninės kultūros kūrybinės laboratorijos, stovyklos, etninės kultūros mokyklos • Medžio ir floristikos plenerų ir susitikimų su amatų meistras bei kultūros veikėjais organizavimas • Projektai skatinantys kartų bendradarbiavimą, perduodant sukauptą patirtį, senąsias profesines žinias ir tradicijas • Plenerų ir kitų kraštą populiarinančių kūrybos stovyklų organizavimas • Kultūros paveldo, religinių objektų, etnografinių kaimų sutvarkymas ir pritaikymas šiuolaikiniams poreikiams
Vietovės ir ypač jos išskirtinių, ribotų išteklių reklamavimas	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorodų bei informacinių stendų, apibūdinančių vietovę, įrengimas • Medžiagos apie krašto amatus ir etnokultūrinį paveldą rinkimas bei viešinimas • Filmuotos medžiagos apie krašto tradicijas parengimas • Informacinių stendų apie vietovės įžymybes, gamtos ir kultūros paminklus bei kitus turistams patrauklius objektus pastatymas
Bendruomenės įsitraukimas į vietovės gamtinių, istorinių, kultūrinių išteklių populiarinimą	<ul style="list-style-type: none"> • Kaimo seklyčių infrastruktūros tvarkymas • Inicjatyvų rėmimas įvairinant turizmo maršrutus (pažintinių takų įrengimas, gidų parengimas) • Turizmo maršrutų po vaizdingas kaimo apylinkes formavimas, teikiant turistams paslaugas • Lankytinų kaimo vietovėse objektų atmintinės parengimas • Amatų, kulinarinio paveldo „keliai“ • Vietinių gidų ir turistų grupių vadovų paslaugų organizavimas

Sudaryta autorių pagal VVG parengtas vietos plėtros strategijas.

3 priedas. Vietos plėtros strategijose numatytos vietovės identiteto panaudojimo veiklos pagal atskiras VVG

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
1	Akmenės rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Netradicinių verslų skatinimas ir amatų plėtra (dekoratyvinių puokščių darymas, žvakių liejimas, drožinėjimas, pynimas iš vytelių, audimas staklėmis, kalvystė, drožinėjimas, amatų centrų įkūrimas) • Turizmo plėtra (kaimo kultūros vertybių lankymo programų, turistinių maršrutų parengimas) • Jaunimo, moterų, socialiai pažeidžiamų asmenų grupių užimtumo programų plėtra (tradicinių ir proginių meno bei sporto švenčių organizavimas) • Kultūros paveldo priežiūra ir išsaugojimas (kultūros paveldo objektų būklės įvertinimas, priežiūros ir infrastruktūros sutvarkymo darbų parkuose bei rekreacinėse zonose organizavimas)
2	Alytaus rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų puoselėjimas (tradicinių amatų centrų kūrimas ir (arba) plėtra; amatų mokymo patalpų įrengimas; amatų technologinių linijų sukūrimas; sąlygų tradiciniams amatams pristatyti ir prekiauti amatininkų gaminiiais sudarymas, tarp jų tradicinių amatų prekyviečių įrengimas) • Kaimo gyventojų socialinės saviraiškos, bendrų iniciatyvų rėmimas (laisvalaikio, kultūros, sporto veiklos, kaimo tradicijų, mėgėjų meno puoselėjimas) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas ir tvarkyba (dvarų, pilių, malūnų ir kt. rekonstravimas bei pritaikymas viešiesiems poreikiams, piliakalnių ir kt. gamtos objektų aplinkos tvarkymas)
3	Anykščių rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Kaimo vietovių įvaizdžio gerinimas (informacijos apie kraštą sklaidymas: leidinių leidyba, parodų ir renginių organizavimas, nuorodų ir informacinių stendų įrengimas ir kt.; paveldo aplinkosaugos / aplinkos, parkų tvarkymo bei plenerų, puošiančių kaimo vietas, organizavimas ir kt.) • Kaimo paveldo išsaugojimas ir puoselėjimas (amatai, namų iš akmens, šiaudų statyba, kulinarinis paveldas, stogų dengimas šiaudais, skiedromis, kubilų gamyba, tradicinių renginių organizavimas, saviveiklininkų kolektyvų skatinimas, paveldo objektų priežiūra, etnokultūros puoselėjimas, amatų centrų kūrimas ir kt.) • Kultūros paminklų tvarkymas, istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę vertę turinčių mažosios architektūros ir kraštovaizdžio komponentų išsaugojimas ir atnaujinimas (piliakalniai, paminklai, dvarų parkai ir pan.)
4	Asociacija „Kaišiadorių rajono VVG“	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių krašto amatų rėmimas ir gaivinimas • Visuomenės skatinimas puoselėti etnokultūros vertybes • Kultūros paveldo objektų pritaikymas visuomenės poreikiams

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
5	Asociacija „Lamatos žemė“	<ul style="list-style-type: none"> • Vietinių gyventojų įtraukimas į unikalių gamtos ir kultūros objektų apsaugą bei aplinkos tvarkymą (vietinių gyventojų įtraukimas į aplinkosaugą ir unikalių lankytinų objektų parengimas didesniai lankytojų skaičiui: aplinkos sutvarkymas, nuorodų įrengimas, informacijos sklaida ir pan.; krašto unikalių gyvosios kultūros tradicijos, pvz., lietuviškų (šišioniškių) tarmės puoselėjimas ir eksponavimas pristatant Mažosios Lietuvos kultūros paveldą kaimo vietovėse) • Kaimo bendruomenių turizmo paslaugų plėtros iniciatyvų rėmimas (naujų ir unikalių paslaugų teikimo turistams organizavimas; turizmo maršrutų (įvairių amatų, kulinarinio paveldo kelių ir pan.) įrengimas ir organizavimas) • Krašto kultūros savitumo ir tradicijų išsaugojimas bei integravimas į nūdienos gyvenimą (ekologiško ir turistams patrauklaus krašto įvaizdžio formavimo projektai; kaimo saviveiklos sąjūdžio ir tradicinių kaimo švenčių rėmimas; amatininkų dalyvavimo mugėse ir kitų bendrų rinkodaros priemonių rėmimas; vietinių gyventojų (ypač vaikų ir jaunimo) įtraukimas į tautinio paveldo, amatų plėtrą; projektai, kuriais remiantis panaudojamas vietos kultūros potencialas turizmo plėtrai: plenerų, amatų stovyklų ir pan. Organizavimas) • Gyvenviečių ir urbanistinio paveldo centrų, skverelių ir parkų sutvarkymas
6	Asociacija „Šiaulių rajono VVG“	<ul style="list-style-type: none"> • Bendruomeninės reikmės patalpų atnaujinimas ir įrengimas (tradicinių amatų centrų kūrimas – amatų technologinių linijų sukūrimas, prekyviečių įrengimas, mokymo patalpų įrengimas ir kt.) • Kaimo bendruomenių ir NVO aktyvumo, bendradarbiavimo bei veiklos skatinimas (kaimo tradicijų kūrimas ir puoselėjimas) • Kultūros paminklų, religinių statinių tvarkymas
7	Birštono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų puoselėjimas (tradicinių amatų prekyvietės ir / arba amatų centro įrengimas) • Parama socialinėms, kultūrinėms kaimo gyventojų ir organizacijų iniciatyvoms (kaimo bendruomenių kultūrinės veiklos organizavimas; tradicinių teatro festivalių organizavimas)
8	Biržų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų puoselėjimas (amatų centrų kūrimas; amatų technologijų linijų sukūrimas; prekyviečių įrengimas; mokymo patalpų įkūrimas ir kt. Senovinio biržiečių gyvenimo būdo centro steigimas. Prekybos amatininkų produktais kontaktų centro įrengimas, amatų ir ekoproductų mugių organizavimas. Senujų amatų studijos „Biržų amatai“ įrengimas) • Veikiančios labai mažos įmonės ar kaimo gyventojų individualaus verslo plėtra (pastato rekonstrukcija į vietinės receptūros kepinų kepyklą ir kepimo įrangos modernizavimas) • Kultūros paveldo objektų pritaikymas bendruomenės reikmėms
9	Druskininkų VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Druskininkų krašto gyvosios kultūros tradicijos puoselėjimas ir vietos gyventojų patriotizmo stiprinimas • Kaimo gyventojų įtraukimas į krašto plėtrai perspektyvų turizmo verslą • Kultūros paveldo objektų sutvarkymas • Kaimo vietovių turizmo ir rekreacijos potencialo atskleidimas • Tradicinių amatų centrų steigimas ir veiklos skatinimas • Kaimo ekonomikos orientavimas į Druskininkų kurorto plėtros poreikius

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
10	Dzūkijos kaimo plėtros partnerių asociacija	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų centrų kūrimas ir/arba plėtra; sąlygų tradiciniams amatams pristatyti ir prekiauti amatininkų gaminiais sudarymas, tarp jų tradicinių amatų prekyviečių įrengimas • Kultūros paveldo objektų tvarkymas, religinių objektų, jų statinių kompleksų ir priklausinių sutvarkymas
11	Elektrėnų savivaldybės VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Kultūros objektų ir jų teritorijų sutvarkymas (piliakalnių išsaugojimas ir atnaujinimas; istorinę reikšmę turinčių kultūros paminklų rekonstrukcija, gyvenviečių istorinio gatvių paveldo išsaugojimas, prieigų prie kultūros objektų, aplinkos bei privažiavimų sutvarkymas ir kt.) • Krašto etnokultūros savitumo ir tradicijų išsaugojimas (kalvystės, medžio, keramikos, tekstilės, tautinių drabužių ir kt. amatų dirbtuvių įkūrimas; iniciatyvos, skatinančios kartų bendradarbiavimą, perduodant sukauptą patirtį, senąsias profesines žinias bei tradicijas ir kt.) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
12	Ignalinos rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų, ypač grindžiamų tautiniais papročiais, plėtros skatinimas • Kaimo turizmo paslaugų įvairovės didinimas, skatinant naudoti aukštaitiškas etnografines tradicijas, kuriant naujas ar pritaikant esamas kaimo turizmo sodybas • Kaimo seklyčių infrastruktūros tvarkymas • Viešųjų amatų centrų steigimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
13	Jonavos rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių bendruomeninių renginių organizavimas ir bendruomeniškumo stiprinimas gyvenamojoje vietovėje (tradicinių ir bendruomeninių švenčių, kultūrinių, sportinių ir pramoginių renginių organizavimas skatinant geros kaimynystės santykius) • Bendruomeninių projektų, skirtų tarptautinių ryšių vystymui bei gerosios patirties sklaidai, rengimas ir įgyvendinimo organizavimas (simpoziumų, plenerų ir parodų organizavimas; krašto paveldo, amatų, tradicinių apeigų išsaugojimas ir puoselėjimas) • Kaimo gyventojų užimtumo bei užsiėmimo organizavimas (įrangos ar technologinių linijų įsigijimas, dirbtuvių įrengimas amatų mokymui) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
14	Jonišio rajono partnerystės VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinių paslaugų teikimas, kaimo gyventojų turiningo laisvalaikio organizavimas (tradicinių rajoninių renginių organizavimas, skatinant kaimo gyventojų kultūrinį ugdymą) • Tradicinių amatų išsaugojimo ir plėtros skatinimas (tradicinių amatų dirbtuvių kūrimas) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
15	Kalvarijos VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradiciniai krašto renginiai (tradicinės krašto šventės, festivaliai, renginiai, padedantys išlaikyti dainų švenčių tradicijas) • Krašto kultūrą puoselėjančių organizacijų veiklos skatinimo projektai (kultūros objektų panaudojimas visuomenės poreikiams, klijimo teatro veiklos plėtojimas ir kt.; tautinių kostiumų ir liaudies instrumentų įsigijimas; kultūrinių erdvių ir įrangos atnaujinimas) • Kultūriniai–edukaciniai projektai (mugių, meno ir etninės kultūros kūrybinės laboratorijos, stovyklos, etninės kultūros mokyklos) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
16	Kauno rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Gyvenviečių viešųjų vietų sutvarkymas, sporto ir poilsio zonų įrengimas (nuorodų bei informacinių stendų, apibūdinančių vietovę, įrengimas) • Rajono gyventojų informavimo ir konsultavimo sistemos kūrimas (rajono bendruomenių mugių ir sąskrydžių organizavimas)
17	Kelmės krašto partnerystės VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Rankdarbių, keramikos gaminių dirbtuvių įkūrimas • Meno kolektyvų veiklos skatinimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
18	Kėdainių rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
19	Kretingos rajono kaimo plėtros asociacija	<ul style="list-style-type: none"> • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
20	Kupiškio rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų puoselėjimas ir plėtra (kalvystės amatų kiemo įrengimas, žolių aromaterapijos ir senųjų audimo paslapčių paveldo atskleidimas, medžio ir floristikos plenerų ir susitikimų su amatų meistrais bei kultūros veikėjais organizavimas) • Bendruomeninio verslumo skatinimas ir paslaugų plėtra (regiono tradicinių amatų ir vietos produktų perdirbimo ir pardavimo projektų skatinimas, įrangos įsigijimas ar technologinių linijų įrengimas amatų mokymui) • Gyvenamosios vietovės perspektyvų formavimas ir projektinės veiklos organizavimas (jaunimo pilietiškumo ir tautiškumo ugdymas, savo krašto kultūros ir istorijos pažinimo bei tradicijų išsaugojimo skatinimas, organizuojant projektuojančias stovyklas, sąskrydžius ir išvykas) • Bendruomeninių renginių organizavimas ir kaimo gyventojų aktyvinimas, puoselėjant tautines tradicijas bei skatinant sveiką gyvenseną (tradicinių ir bendruomeninių švenčių, kultūrinių, sportinių ir pramoginių renginių organizavimas) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
21	Marijampolės rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų vystymas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
22	Molėtų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Istorinio ir kultūrinio paveldo puoselėjimas • Kaimo kultūrinio gyvenimo tradicijų palaikymas ir vystymas
23	Panevėžio rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Kaimo tradicijų ir vertybių puoselėjimas bei sklaida (tradicinių renginių ir švenčių organizavimas, pasikeitimas gerąja patirtimi, kaimo lyderių ugdymas, šeimos tradicijų puoselėjimas, sveikos gyvensenos projektai, kultūros paveldo išsaugojimas ir kt.) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
24	Pasvalio rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Bendruomeninių paslaugų organizavimas (tradicinių amatų centrų veiklų organizavimas; jaunimo meno studijų įkūrimas ir veiklos organizavimas) • Bendruomeniškumo skatinimas ir krašto tradicijų išsaugojimas (tradicinių kultūros renginių, švenčių, kraštiečių susitikimų, kaimo bendruomenių forumų, plenerų bei kitų renginių organizavimas; saviveiklos organizavimas; medžiagos apie krašto amatus ir etnokultūrinį paveldą rinkimas bei viešinimas) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
25	Plungės rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų (medžio drožybos, audimo, keramikos ir kt.) puoselėjimas ir centrų steigimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
26	Prienų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Krašto tradicinių amatų atgaivinimas ir išsaugojimas (projektai, skirti kalvystės, medžio, keramikos, tekstilės, tautinių drabužių ir kt. amatų centrų įkūrimui; projektai, skirti iniciatyvų rėmimui, kuriomis skatinamas kartų bendradarbiavimas, perduodant sukauptą patirtį, senąsias profesines žinias ir tradicijas) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
27	Raseinių rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Kalvystės centras, tradicinių amatų kiemas • Krašto tradicijų leidinių, atributikos leidyba • Meno kolektyvų rūbų ir instrumentų įsigijimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
28	Rokiškio rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Kaimo tradicijų, mėgėjų meno puoselėjimas, kultūrinių programų mainai, bendruomenių veiklos aktyvinimo, tarpusavio ryšių stiprinimo iniciatyvos • Amatų centrų kūrimas, amatų mokymo patalpų įrengimas, amatų technologinių linijų sukūrimas, sąlygų amatų reprezentavimui ir prekybai amatų gaminiais sudarymas, taip pat tradicinių amatų prekyviečių įrengimą ir kt. • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamosios kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
29	Skuodo rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tautinio paveldo amatų rėmimas, parengiant ir įgyvendinant įvairias edukacines programas • Iniciatyvos, kuriomis buriami įvairūs saviveikliniai meno kolektyvai ir skatinama jų veikla • Projektai, kuriais puoselėjama krašto tarmė, formuojamas teigiamas krašto įvaizdis, užtikrinamas kartų bendradarbiavimas (leidinių leidyba, filmuotos ir kt. medžiagos parengimas) • Plenerų organizavimas • Iniciatyvos, kuriomis užtikrinamas tautinių amatų, senųjų profesinių žinių bei įgūdžių išsaugojimas ir perdavimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamosios kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
30	Šakių krašto VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Etnokultūrinės veiklos organizavimas ir reikiamos įrangos įsigijimas puoselėjant tradicinius amatus • Jaunimo pilietiškumo, patriotizmo, savo krašto kultūros, istorijos pažinimo, tradicijų išsaugojimo skatinimas, organizuojant išvykas, stovyklas ir sąskrydžius. Tarptautinių ryšių meno srityje vystymas, į regioną pritraukiant tarptautinio lygio menininkus, organizuojant simpoziumus ir plenerus • Etnokultūrinių renginių organizavimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamosios kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
31	Šalčininkų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Religinės objektų, jų statinių kompleksų ir priklausinių tvarkyba • Kultūros paveldo objektų tvarkyba bei pritaikymas viešiesiems poreikiams
32	Šilalės rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamosios kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
33	Šiaurės vakarų Lietuvos VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų plėtra • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamosios kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
34	Širvintų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų plėtra • Tradicinės šventės • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
35	Tauragės rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Informacijos apie kraštą rinkimas ir sklaida (rajono interneto svetainės, kurioje būtų pateikiama išsami informacija apie kraštą, kūrimas; lankytinų kaimo vietovėse objektų atmintinės parengimas) • Teigiamo krašto įvaizdžio formavimas (plenerų, gerinančių krašto įvaizdį, organizavimas, pvz., jų metu pagaminant nuorodas, stogastulpius ir pan.); „knygnešių“, specifinių vietos amatų, kitų turizmo kelių formavimo projektai; specifinių vietos suvenyrų gamyba • Gerosios patirties, plėtojant alternatyvius verslus kaime, sklaidos projektai (informacijos apie rajono amatininkus kaupimas ir sklaida; reprezentacinio leidinio apie rajono amatininkus ir kitus verslininkus išleidimas) • Regiono rinkodaros priemonių ir bendruomenių verslo iniciatyvų rėmimas (rajono tautinio paveldo produktų parodų organizavimas) • Vietovės tapatumą stiprinantys projektai (švenčių ir renginių organizavimas, kuriais gaivinamos ir populiarinamos krašto tradicijos; iniciatyvų rėmimas, kuriomis skatinamas kartų bendradarbiavimas, perduodant sukauptą patirtį, senąsias profesines žinias (pvz., statinių statyba panaudojant vietines statybos medžiagas ir senąsias technologijas, stogų dengimas šiaudais, skiedromis, kubilų gamyba ir kt.) ir tradicijas; istorinio ir kultūrinio paveldo aplinkos tvarkymo projektai; saviveiklos kolektyvų rėmimo projektai) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
36	Telšių rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų plėtra • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas ir tvarkyba
37	Trakų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Kultūrinio kraštovaizdžio komponentų išsaugojimas ir atnaujinimas • Tradicinių Trakų krašto amatų centrų įkūrimas • Sąlygų tradiciniams amatams pristatyti ir prekiauti amatininkų gaminiais sudarymas, tradicinių amatų prekyviečių įrengimas • Tautinių tradicinių amatų atgaivinimas ir plėtra
38	Utenos rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų plėtra • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas ir tvarkyba
39	Varėnos rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Istorinę, kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba • Tradicinių amatų puoselėjimas

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
40	Vilkaviškio rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Siekiant išsaugoti kaimo paveldo unikalumą, parama teikiama projektams, skatinantiems amatų, grindžiamų tautiniais papročiais, plėtrą (senųjų amatų tradicijų atkūrimas, amatininkų dirbtuvių įkūrimas; etnografinių verslų tradicijų puoselėjimas; senųjų amatų švenčių, dailiųjų amatų parodų, amatininkų mugių, folkloro švenčių ar kitų švenčių, susijusių su senaisiais amatais ar tradicijomis, organizavimas; dailiųjų amatų mokyklų kūrimas; edukacinių programų, susijusių su amatais, sukūrimas; specialių maršrutų, jungiančių amatininkus, sudarymas; leidinių, susijusių su amatais, leidyba; kulinarinio paveldo puoselėjimas; jaunimo stovyklų susijusių su senaisiais amatais, organizavimas • Parama skiriama investicijoms, susijusioms su tradicinių amatų puoselėjimu (tradicinių amatų centrų kūrimu (taip pat tradicinių amatų technologinių linijų sukūrimą) tradicinių amatų prekyvietes, tradicinių amatų mokymo patalpų įrengimą) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
41	Vilniaus rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinių amatų centrų kūrimas: tradicinių amatų technologinių linijų kūrimas, reprezentavimo ir prekybos amatų gaminiais sąlygų sudarymas, mokymo patalpų įkūrimas ir kt. • Kaimo tradicijų puoselėjimo ir sklaidos priemonės, mėgėjų meno kolektyvų kūrimas, jų veiklos sąlygų gerinimas, turistinių maršrutų kūrimas, informacijos sklaida ir kt. • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
42	VO „Ukmergės rajono VVG“	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų centrų kūrimas, amatų mokymo patalpų įrengimas, amatų technologinių linijų sukūrimas, sąlygų amatų reprezentavimui ir prekybai amatų gaminiais sudarymas, taip pat tradicinių amatų prekyviečių įrengimas • Kaimo tradicijų, mėgėjų meno puoselėjimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
43	VVG „Nemunas“	<ul style="list-style-type: none"> • Turizmo maršrutų po vaizdingas kaimo apylinkes formavimas, teikiant turistams įvairias paslaugas • Nemuno krašto prekės ženklo kūrimo ir propagavimo projektai • Kultūros paveldo ir krašto gyvosios kultūrinės tradicijos pristatymas virtualioje erdvėje • Turistams skirtų leidinių leidyba, vaizdo bei skaitmeninių laikmenų gamyba • Krašto amatininkų ir gyvosios tradicijos tęsėjų populiarinimas • Tautinio paveldo amatų vietos produkcijos eksponavimo patalpų ir prekybos vietų įrengimas turistų lankomose vietovėse • Senųjų žvejų tradicijų atgaivinimas ir puoselėjimas • Tautodailės plenerai ir kitos, krašto įvaizdžio gerinimo bei kaimo vietovių puošimo veiklos • Parama saviveiklos kolektyvams ir kitiems gyvosios kultūros tradicijos puoselėtojams, saugant krašto savitumą

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
		<ul style="list-style-type: none"> • Lietuvninkų kultūros palikimo puoselėjimas ir populiarinimas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
44	VVG „Pagėgių kraštas“	<ul style="list-style-type: none"> • Tradicinio amatų centro kūrimas • Kaimo gyventojų bendradarbiavimo ir įtraukimo į viešąjį gyvenimą stiprinimas (vietos lyderių „kūrybinių dirbtuvių“ organizavimas (forumų, susitikimų, dalykinių kelionių organizavimas) • Inicatyvų, didinančių krašto patrauklumą ir sudarančių palankias sąlygas plėtoti turizmo verslą, rėmimas (pažintinių takų parengimas, gidų parengimas); amatininkų veiklos rėmimas (parama gaminant tradicinius suvenyrus, metinių mugių organizavimas ir pan.); informacijos apie kraštą sklaidos, turizmo paslaugų koordinavimo projektai (leidiniai) • Krašto istorinio paveldo išsaugojimas ir kultūros tradicijų populiarinimas (meno saviveiklos kolektyvų iniciatyvos organizuojant tradicinius renginius, šventes, sueigas, parodas, konkursus; informacijos apie senąsias tradicijas rinkimas ir leidyba; jaunimo istorinių karybos klubų, atgaivinančių istorinės skalvių genties paveldą, organizavimas (aprangos įsigijimas ir kt.); projektai Mažosios Lietuvos gyvosios kultūros tradicijoms išsaugoti (ekskursijų organizavimas, siekiant supažindinti/susipažinti su kraštu, šišioniškių kalba, kulinariniu paveldu ir kt.); projektai, kuriais prisidedama prie kultūros turizmo plėtros (propaguojama literatūra, muzika, istorinės vietovės, architektūra) • Krašto išskirtinumo puoselėjimas (leidinių apie kraštą leidyba; ryšių su Karaliaučiaus kraštu stiprinimo projektai (švenčių organizavimas ir kt.); kaimo vietoves reklamuojančių filmų kūrimas; iniciatyvų projektai, kuriais stiprinami ryšiai su ieseiviais (ryšių užmezgimas su Kaliningrado srities lietuvių bendruomene organizuojant kultūrinės ekspedicijas; plenerų ir kitų, kraštą populiarinančių kūrybos stovyklų, organizavimas) • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
45	VVG „Pakruojo rajono partnerystė“	<ul style="list-style-type: none"> • Amatų plėtra, panaudojant vietinius išteklius (dolomitą ir pan.) • Bendruomenės narių laisvalaikio organizavimo, švenčių ir sąskrydžių rengimas • Projektai, kuriais puoselėjamos krašto tradicijos • Senųjų profesinių įgūdžių išsaugojimo projektai • Patrauklų krašto įvaizdį formuojantys projektai (projektai, kuriais reprezentuojamas kraštas (pvz., projekte numatoma specifinių vietos suvenyrų gamyba); plenerų, gerinančių krašto įvaizdį, organizavimas; kaimo vietovių patrauklumą didinantys projektai; projektai, kuriuose numatoma kelių sankryžų informacinių ir istorinių miestelių herbų gamyba, taip pat informacinių stendų apie vietovės įžymybes, gamtos ir kultūros paminklus bei kitus turistams patrauklius objektus pastatymas • Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba

Eil. Nr.	VVG	Veiklos
46	VVG „Pajūrio kraštas“	<ul style="list-style-type: none"> Istorinę, kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba Tradicinių amatų puoselėjimas Kaimo tradicijų plėtojimas, įvairios laisvalaikio ir poilsio organizavimo veiklos, pažintinės išvykos, pilietiškumo ir aktyvumo stiprinimo iniciatyvos, kaimo gyventojų saviraiškos gerinimo priemonės Švietėjiški, mokymo renginiai, patirties mainai, bendruomenių veiklos aktyvinimas, tarpbendruomenio, NVO bendradarbiavimo iniciatyvos Informacijos sklaidos ir prieinamumo gerinimo priemonės, vietovės patrauklumo propagavimas
47	VVG „Radviliškio lyderis“	<ul style="list-style-type: none"> Amatų veiklos skatinimas, siekiant išsaugoti vietos tradicijas Istorinę, etnokultūrinę, architektūrinę ar kitokią kultūrinę vertę turinčių nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų bei vietovių pritaikymas visuomenės poreikiams ir tvarkyba
48	VVG „Rietavo iniciatyvos“	<ul style="list-style-type: none"> Kultūrinio kraštovaizdžio komponentų išsaugojimas ir atnaujinimas Tradicinių amatų plėtra Kaimo kultūrinio gyvenimo tradicijų palaikymas, sporto ir meno šventės, pažintinės išvykos Tarpbendruomeniniai renginiai, patirties mainai, bendruomenės narių mokymai Tradicinių amatų mokymai, patirties perdavimas / perėmimas Naujų amatų technologijų įdiegimas ir pritaikymas Tradicinių patiekalų atgaivinimas Tradicinių ir naujų amatų populiarinimas, amatininkystės produktų reklamos, rinkodaros priemonės Istorijos ir kultūros paveldo pritaikymas turizmui Informacijos sklaida – žemėlapiai, stendai, nuorodos, bukletai, internetinės svetainės, krašto įvaizdžio gerinimo priemonės Verslininkų konkurencingumo didinimas – mokymai, patirties mainai
49	VVG „Sudūva“	<ul style="list-style-type: none"> Tradicinių renginių ir švenčių organizavimas (Sūduvos krašto etnotradicijų puoselėjimas, plenerų organizavimas, kaimų susitikimai, kolektyvų išvykos) Kultūros paveldo išsaugojimo projektai (muziejų kūrimas, tautosakos rinkimo ir išsaugojimo projektai, paveldo objektų pritaikymas viešiesiems poreikiams)
50	VVG „Švenčionių partnerystė“	<ul style="list-style-type: none"> Projektai, skirti kalvystės, medžio, keramikos, tekstilės, tautinių drabužių, kulinarinio paveldo ir kt. amatų centrų įkūrimui, renovavimui, įrangos įsigijimui Projektai tradiciniams amatams pristatyti ir prekiauti amatininkų gaminiais, taip pat tradicinių amatų prekyviečių įrengimas Krašto tradicinių amatų, centrų kūrimas Kultūrinio kraštovaizdžio sutvarkymas
51	Zarasų rajono VVG	<ul style="list-style-type: none"> Informacijos apie kultūros ir gamtos paveldo objektus viešinimas Amatų centrų kūrimas ir plėtra Kultūrinių renginių rėmimas Religinių objektų, jų statinių kompleksų ir priklausinių kapitalinis remontas Kultūros ir gamtos paveldo objektų bei vietovių aplinkos tvarkymas siekiant didinti jų patrauklumą ir lankomumą

Sudaryta autorių pagal VVG parengtas vietos plėtros strategijas.

4 priedas. VVG reprezentuojantys ženklai

